

מסכת בבא קמא

פרק המניח · דף כ"ז – דף ל'

חוברת מורה · הוראת הגמרא

חוברת מורה

שנה"ל:

שם המורה:

מהדורת תשפ"ו

מוקדשת לעילוי נשמת

דניאל אביב חיים סופר הי"ד

יהי זכרו ברוך

תוכן העניינים

לימודי יסוד

3	מקרא סימון וכללי הפיסוק
5	סדרי הש"ס
6	מבנה משנה וברייתא (רישא/סיפא · כאמד"ט)

דפי הגמרא

7	דפי הגמרא לסימון (כ"ז-ל')
---	---------------------------

הוראה ותשובונים

14	יחידות ההוראה — סיכומים, שאלות ופיסוק
48	תשובון מושגי יסוד
50	תשובון מונחי הדיון
53	תנאים ואמוראים
55	כתב רש"י ותרגול פענוח

חוברת המורה מלווה את חוברת התלמיד: אותם דפי גמרא ואותם עמודי לימוד, בתוספת יחידות ההוראה והתשובונים המלאים.

שחור-לבן

מקרא הסימון

סימן שאלה — בסוף שאלה או קושיה. דוגמה: עד כמה שוכר עליהן?

?

פסיק — הפסקה קצרה בתוך המשפט.

,

נקודה — סוף עניין. לרוב במעבר שפה (עברית→ארמית) ובסיום דברי חכם.

.

נקודתיים — אחרי "אמר ר'..." לפני ציטוט דבריו.

:

עיגול — הקף מילת שאלה או מונח דיון (מנא הני מילי, איתיביה...).

○

מסגרת — מסגר מושג נלמד (בניין אב, גזירה שווה...).

□

קו תחתון — הדגש שם של תנא או אמורא.

—

כל הסימנים בעיפרון או עט על גבי צילום הדף — כך מתרגלים לזהות את מבנה הסוגיה גם בלי ניקוד ופיסוק.

שלושת כללי פיסוק הגמרא

כלל 1. אומר

לפני "אמר ר'..." או "ר'... אמר" — מוסיפים סימן פיסוק (בדרך כלל נקודה, לפעמים סימן שאלה או פסיק).

אחרי "אמר ר'..." — תמיד נקודתיים, ואחריהן ציטוט דברי החכם.

כלל 2. מעבר שפה

מעבר בין **עברית** (משנה/ברייתא) לבין **ארמית** (הדיון) מסמן סוף קטע — מוסיפים סימן מסיים, לרוב נקודה.

כלל 3. מונחי דיון

מונחי דיון קבועים (תנו רבנן, איתיביה, מאי טעמא, תא שמע...) מלמדים מה תפקיד החלק הבא — קושיה, תשובה, תירוץ — ולפיהם מפסקים.

זכור: קטע גמרא בנוי מאוד — קל לזהות את חלקיו לפי מילות המעבר בין הדוברים, גם בלי להבין כל מילה.

ששת סדרי המשנה והש"ס

רבי יהודה הנשיא ערך את המשנה בשישה סדרים — סימן לזכירה: **זמ"ן נק"ט** (זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים, טהרות). מסכת **בבא קמא** שאנו לומדים — בסדר **נזיקין**.

הסדר	במה הוא עוסק	מסכתות שעליך לדעת לשייך
זרעים	דיני ברכות ומצוות התלויות בארץ	ברכות · פאה · שביעית · חלה · ביכורים
מועד	דיני שבת ומועדים	שבת · פסחים · ראש השנה · יומא · ביצה · סוכה · תענית · מגילה
נשים	דיני נישואין וגירושין	כתובות · סוטה · קידושין
נזיקין	דיני בין אדם לחברו	בבא קמא · בבא מציעא · בבא בתרא · סנהדרין · מכות · אבות
קדשים	דיני קורבנות ובית המקדש	מידות
טהרות	דיני טומאה וטהרה	כלים

במבחן: לדעת במה עוסק כל סדר, ולשייך כל מסכת מהרשימה לסדר שלה.

מבנה משנה וברייתא

● רישא וסיפא

משנה או ברייתא בנויות לרוב מחלקים מקבילים: **רישא** ("הראש" — החלק הראשון) ו**סיפא** ("הסוף" — החלק האחרון). כשיש חלק אמצעי הוא נקרא **מציעתא**.

המשנה הפותחת את פרק המניח (כ"ז ע"א):

רישא

המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה — פטור.

סיפא

ואם הוזק בה — בעל החבית חייב בנזקו.

הגמרא רגילה לומר: "קתני רישא... קתני סיפא..." — כשהיא משווה בין חלקי המשנה. ובמשנה שלנו הגמרא אכן מדייקת בין החלקים: "פתח בכד — וסיים בחבית!"

● כאמד"ט — חמשת מרכיבי המקור

כאמד"ט — ראשי תיבות של חמשת המרכיבים שמהם בנויות משניות וברייתות רבות: **כותרת** · **אומר** · **מקרה** · **דין** · **טעם**.

שם קצר בניסוח חופשי לנושא המקור — עונה על השאלה "על מה הקטע?" (למשל: "מי חייב כשהכו בזה אחר זה?").	כותרת
שם החכם האומר — "רבי יהודה בן בתירא אומר".	אומר
המצב שבו עוסקת ההלכה.	מקרה
מה ההלכה קובעת שיש לעשות.	דין
הנימוק לדין — לרוב נפתח ב"מפני ש..." או ב"ש..." או בפסוק.	טעם

דוגמה מהדף הראשון של החוברת (כ"ז ע"א) — עשרה שהכוהו בעשר מקלות, מסודרת לפי כאמד"ט:

מי חייב כשהכו בזה אחר זה?

כותרת

רבי יהודה בן בתירא אומר:

אומר

בזה אחר זה —

מקרה

האחרון חייב,

דין

מפני שקירב מיתתו.

טעם

שים לב: לא בכל משנה או ברייתא יופיעו כל חמשת המרכיבים — לפעמים אין "אומר" (דין שנאמר בסתם) ולפעמים אין "טעם". וגם סדר החלקים עשוי להשתנות.

מסורת הש"ס

(א) לקמן ת. מכות ב';
(ב) יבמות נד., (ג) לקמן פו.;
(ד) [לקמן לה.], (ה) סנהדרין
עו: [ע"ש], (ו) לקמן זב.,
(ז) לקמן לא.; (ח) לקמן
קטו., (ט) [ויקרא כד.],
(י) [רש"ל], (כ) גי' רש"ל כדא
כ"ו ופירוש על המורכב קאי
וה"ש שולחם ביכל לומר
שקול כדך בחייו ביכל שהוא
מוחזק ועיין תשובת רלב"ם.

תורה אור השלם

1. אם כפר יושת עליו
ונתן פדיון נפשו ככל
אשר יושת עליו:
שמות כא ל
2. כי יצאו אנשים יחדו
איש ואחיו וקרבה אשת
האחד להציל את אישה
מיד מכונו ושלחה ידה
והחזיקה במבטיו:
דברים כה יא

מוסף רש"י

פטורין. שאין ידוע על ידי מה שה' (ישיע' יא.) ברחק באשה חייב בדי' דברים. נזק חיצוני ופסול נזקין. דלאמר הסובל (שם פס'): פגע תחת פגע בנרות השאגה כמזדו ואזנים כרלון (יבמות נד.) ויביבמות לא יקנה. דלא אמרנו לזאת (בבא מציעא יא.)

הדרו עלך כיצד הרגל

הַמִּנִּיחַ אֶת הַכֹּדֶד. וְשֶׁנֶּרָא פֶּטוּר.
גִּמְרָמָל [ע"צ] מִפְּרָשׁ טַעמָא:
וְאֵם הוּאָ כֵּן. הַנִּמְקָל: צִנֵּל הַחַיִּית
חַיִּיב. מִפְּרָשׁ גִּמְרָ' [שם]: גִּב' וְשֶׁנֶּרָא
כֹּדֶד שֶׁ אֵל זָכוּר שׁוֹל זֶה פֶּטוּר.
צִנֵּל שֶׁנֶּרָא רְשׁוּת לֵהֲלֹךְ: פֶּתַח חַיִּית.
דַּחֲמִי זֶה בֵּן חַיִּית. וְיִסִּים כֹּדֶד.
פֶּטוּר (דִּקְשׁוֹן טוֹסוֹט).

רבינו חננאל

לר' יהודה בן בחיה
מקבילו בסיוף חייב
שקורב מיתתו, והזכירו
פטור. בא שור וקבילו
בקיניו והרגו חולקת ר'
ישמעל בעל שלר' יוחנן
בן ברוקא (יורבנן) היא.
דנאי ונתן מדיין נפשו,
דמי נזוק. ר' ישמעל אומ'
דמי נזוק. חרבן דאמרי
דמי נזוק. לעל השור
דמי נזוק, חייב בעל השור

שָׁכְרוּ פֶתַח בְּכֹר וּסְיִים בַּחֲבִיתָא
מִינָה לְמַחֵק וּמִמְכֵּר הֵיכִי דְרֵמִי א
קְרוּ כְּדָא הָא לֹא קְרוּ לָהּ לֹא צִרְ
וְאִיכָא גַּמִּי דְקֵרוּ לַחֲבִיתָא כְּד
מִדּוּעִים פְּרִיךְ וְי"ל לָהּ שִׂיכָא הֶכָא
וְלֹא שִׁיךְ לִימֵר כֻּזָּה הִדּוּעַת דְּמִים כ
פִּירוֹת אִי לִיעִינָהוּ לְהֵךְ זֹחִי כְרִיךְ
נָמִי הֵכִי פִירוֹשׁ מִהוּ דְמִימָא זִיל כֵּת
כֶּתֶר חֻסָּק קַמ"ל דְּלֹאן הוֹלְכִין כֶּתֶר
לָהּ אֹלֵינִין כֶּתֶר רִבְּנָא דְכֵּד וּמִצִּית
רִבְנָא אֵלָּא הֵיכִי

כל הנפש ואין כאן מכה כל
ביתירא חייב זה שקיבלו בסייף
מועד: וקבלו בקרניו. ומת:
זר לר' ישמעאל דאמר כופר

פטורים ר' יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקרב מיתתו בא שור וקבלו בקרניו פלוגתא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא ורבנן דתניא ¹⁶ ונתן פדיון נפשו כדמי נזק ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר דמי מזיק ¹⁷ ואמר רבה נפל מראש הגג ונתקע באשה חייב בד' דברים ¹⁸ וביבמתו לא קנה חייב בנזק בצער בריפוי בשבת אבל בשת לא דתנן ¹⁹ אינו חייב על הבשת עד שיהא מתכוין ואמר רבה נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה וחזק ובייש חייב על הנזק ופטור בד' דברים ²⁰ ברוח מצויה וחזק ובייש חייב בד' דברים ופטור על הבשת ואם נתהפך חייב אפ' על הבשת דתניא מממשע שנאמר

וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹדֵעַ שֶׁהַחֲזִיקָה מֵהַ"ל" וְהַחֲזִיקָה לִימֵר לֵךְ וְכִיּוֹן ^ט שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק אֶע"פ שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְבִיִּישׁ וְאָמַר רַבּה הִנִּיחַ לוֹ גִּחְלַת עַל לְבֹו וּמֵת פִּטְוֹר ^כ עַל בְּגָדוֹ וְנִשְׂרָף חַיִּיב אָמַר רַבָּא תְרוּיָהּוּ תִנְגְּהִי עַל לְבֹו דִתְנִן ^כ יִכְשׁ עָלָיו לְתוֹךְ הָאוֹר אוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם וְאִינוּ יֹכֵל לַעֲלוֹת מִשֶּׁם וּמֵת חַיִּיב ^כ דַּחְפּוֹ לְתוֹךְ הָאוֹר אוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם וְיֹכֵל לַעֲלוֹת מִשֶּׁם וּמֵת פִּטְוֹר בְּגָדוֹ דִתְנִן ^כ קָרַע אֶת כְּסוּתֵי שִׁבְרָא אֶת כְּדֵי חַיִּיב עַל מִנֵּת לַפִּטְוֹר פִּטְוֹר בְּעֵי רַבָּה הִנִּיחַ גִּחְלַת עַל לֵב עַבְדּוֹ מִהוּ כְּגֹפּוֹ דְּמִי אוֹ כְּמִמוֹנּוֹ דְּמִי אִם תִּמְצָא לֹאֵר כְּגֹפּוֹ דְּמִי שׁוֹרוֹ מִהוּ הָדָר ^כ פִּשְׁטָה עַבְדּוֹ כְּגֹפּוֹ שׁוֹרוֹ כְּמִמוֹנּוֹ:

הדרן עלך ביצד הרגל

המניח: זאת הכר ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו: **גמ'** פתח בכד וסיים בחבית ונתן נמי זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור פתח בחבית וסיים בכד ונתן נמי זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש ושפך זה יינו והציל את הדבש לתוכו אין לו אלא מר רב פפא היינו כד היינו חבית למאי נפקא לימא באתרא דכדא לא קרו חבית וחבית לא אדרובא קרו לה לכדא כדא ולחביאת חביאת ולכדא חביאת מהו דתימא זיל בתר רובא

קמ"ל

וידעת דמים דקרוצים דמי הכד לדמי החצית א"נ שמו
ומיירי לאית ליה וזו דלא שיך לומר שקול ס' כך צ'
קמי שיש ללוקח מעות המכר והקנה לו אבז קרקע
רובא אע"פ שהדמים מסייעים למוחזק קמ"ל וה"ה דה
קה אלף אחר הרוב אם דמים מסייעין לרוב אלף מ
א' וינהו ולפי זה אחז שפיר טפי אלינא לרוב אלף מ
הדמים מסייעים למוחזק ולא שמעינן דבבמהו דלוי

והי"ב בכל חז"ן מן הברשת תתקן אינו חייב ברשת עד שיהא מחזקין. וביבמתו לא קנה שני יבמה יבא עליה, וקיימי' לן עד שיתכוננו שניהן לביאה. ואמ' רבה נפל מן הגג ברוח גדולה וחזקה הוזיק ובייש, פטור בד' דברי' דאטו, דאטו, וחייב בנקו אצ"פ שהוא אנטו. ופל ברוח מצויה חייב בד' דברי' דאטו דהא חז"ן היל' ידיעה וקורבן לכוונה ופושע הוא אבל בכשת פטור דבענן כונו מוכחה. ואם נתחפך חז"ן ובייש, חז"ן שבהיפוכו נתחכן להזיק קיימי' לן כיוון שנתחבן להזיק אצ"פ, ואם נתחבן להזיק חייב. ואמ' רבה נתנה תתלת על בד חבירו

כיצד הרגל פרק שני בבא קמא

כז.

בבש עֲיָיו ב'ו'. בָּאָלוּ הֵן הַנְּסָרְפִין (סנהדרין דף ע"ו: וס) מִפְּרֶשׁ דְּרִישָׁא נֶקֶט כֶּשֶׁ לְרִצּוּתָא וְסִיפָא נֶקֶט דְּחִפּוֹ לְרִצּוּתָא: **קֶרַע** בְּסוּתֵי חֵיב. תִּימָה הִיכִי מִיַּמֵּי רָאִיָּה לְלִמּוֹא שְׁאֵי הִכָּא שְׁהִי לֹא לְהַסִּיר הַגְּחָלָא מִעַל בְּגָדוֹ דְּמַעַר מְדַנְקֵט רַבָּה עַל בְּגָדוֹ חֵיב מַכְלָל דְּעַל בְּשָׂרוֹ פְּטוּר וְהִסָּס לִקְמֹן (דף ע"ג:). תָּנִן סָמָא אֲתָ עֵינֵי אִפִּי" עַל מַנְתָּ לְפִטְוֹר חֵיב אֲלֵא ע"כ עַל בְּשָׂרוֹ פְּטוּר מִשּׁוּם שְׁהִי עַל לְהַסִּיר כְּמוֹ בְּעַל לָבוֹ וּמַת ו"ל דִּהָא פְּשִׁיטָא לִיָּה דְּמַעַל בְּשָׂרוֹ יִסִּיר הַגְּחָלָא וּמִעַל בְּגָדוֹ לֹא חֵיִשׁ וְלֹא אִינְטֵרִיךְ לֵאמָוִי רָאִיָּה אֲלֵא שְׁלֹא תֵּאֲמַר כִּיּוֹן שְׁמַנִּיחַ עַל בְּגָדוֹ וְהוּא שׁוֹמֵק א"כ דְּעָמוֹ הוּי שְׁפִטֵּר דִּהָא אֲשַׁכְחָן אִפִּי" בְּמַנְוָה לְהַרְוֵעַ דְּלִיבִי:

ח נחלת על לב עבדו בו'.

כשעבד כפות ורבו עומד
אכלו איירי כדפרישית לעיל (דף כב:
ד"ה והיה) ומיירי שלא מת העבד
אלא הוזק ולהכי מספקא ליה שמה
לא יחוש הרב לסלקו מפני שישלם
לו דמי נזקו:

הדרן עלך ביצד הרגל

המניח. ואיבא נמי דקרו ר'חביתא
בדא ולכרדא חביתא.

רבינו חננאל (המשך)

[illegible]

ב. פתח בכד וסיים בחבית.

עין משפט
נר מצוה

כו:

המניח פרק שלישי בבא קמא

מסורת הש"ס

ג א מיי פ"ג מהלכות
מק מנון הלכה ה סג
עשין סח טו"ע ח"מ סימן
מ"ב טע"א
ד ג א מיי שם הלכה ו
טו"ע שם טע"ב
ה ד מיי פ"ג מהלכות
חובל ומזיק הלכה ט
סמג עשין ט טו"ע ח"מ
סימן טכ טע"ב מ"א
ו ה מיי פ"ג מהלכות
סנהדרין הלכה י סמג
עשין לו טו"ע ח"מ ס"ד
וכה"ג שם:

לעני רש"י

פרש"י [פרש"י ר' יצחק]
מפרד.

מוסף רש"י

דאין הולכין בממונ
אחר הרוב. אלא אמר
התוספות, אם יש לו שום
טענה (ורש"י ב"ב צב).

רבינו חננאל

קמ"ל כד היינו חבית ולא
אוליין בממונ אחר הרוב
והדין עם הנתבע ועל
התובע להביא ראיה. וכן
הדין. ובהא דנתקל בה
ושברו פטור. ואקשי
אמאי משום דנתקל בה
אם שברו פטור, הוה
לעיוני ומיל. ואקשי, רב
למתיי בממלא רש"י
הרבי חביות שאין לו
מאין לעבור, אבל אם
אינו ממלא אמר איבעי
ליה לעיוני ומיל. ואם
שבר חייב. וכן הדין.
ושמואל אמר באפילה
פטור, אבל באורה אם
שבר חייב. ר' יוחנן אמי
בקרן זית פטור. ור' יוחנן
דשמיטתין בממלא רש"י
הרבי כולה אפי' אם שבר
פטור. ובאפילה או שבר
זית, נתקל פטור שבר
חייב. וקיימ' לן כר' יוחנן
דהא אמר רב פפא מתיי
דיקא כותיה. וחוב הא
תן סתמא אדם מועד
לעולם ואפי' אנוס חייב
בזוק. ושמאל רב דחייבו
כדי הא גזנת בתקל, כל
שכן דמחייב בה ר' יוחנן.
ואקשי, דכי הוה עובדא
בקרנת דבי עזריה הוה
דכיון דברשות קא עבדי
מחייבין לעוברין ושביין
לעיוני ומיל. אבל זולתם
באפילה או בקרן זית לא,
דאמרי אין דרך בני אדם
להתבונן בדרכים. שלח
ליה רב חסדא לרב נחמן
הרי אמרו לרבוהו ג', פי'
המכה את חברו ברכובתו
חייב לתת לו ג' סלעים.
לסנוקרת פי' הכאה
באגרין וזאת לחייו, וז"ל
סלעים. המכה את חברו
בפדא דמרה, פי' שופתה
שהוה עין המרה שחופר
בה, או בקופינא דמרה,
כמה סלעין מחייבין ליה.
שלח ליה רב נחמן חסדא
חסדא קנס אתה רוצה
לכבות בבבל, דה קיימ' הוה
אין גובין קנס בבבל. הגד
לי מעשה שבה ליה.
והגיד לו דגרגותא הוה
לחרי דכל יומי דלי חד
מייניה, אתה חד דלי
בימא דלא דיליה וקם
איך למעשה, לא אשנה
ביה שקל פדא דמרה
ומחייב. אמר ליה רב נחמן
כל כי האי גזנתא אפי' רב
יהודה דפליג עלי בהא

קמ"ל דאין הולכין בממונ אחר הרוב. תימה מה טעם אין הולכין לית זק"ו מדניי נפשות כדאמרין בפ"ק דסנהדרין (דף ג.) ור' יאשיה מיימי ליה בק"ו מדניי נפשות ומה דיני נפשות דחמרי אמר רחמנא ויל בתר רובא דיני ממונות לא כ"ש ואפי'

קמ"ל דאין הולכין בממונ אחר הרוב. ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור: אמאי פטור איבעי ליה לעיוני ומילא אמרי דבי רב משמיה דרב בממלא רה"ר כולה חביות שמואל אמר באפילה שנו רבי יוחנן אמר בקרן זית אמר רב פפא לא דיקא מתניתין אלא או בשמואל או כרבי יוחנן דאי כרב מאי אריא נתקל אפילו שבר נמי? אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין דאפי' שבר והאי דקתני נתקל אידי דבעי למתני סיפא ואם הוה נתקל בה בעל חבית חייב בזוק דדוקא נתקל אבל שבר לא מאי טעמא הוא דאזיק אנפשיה קתני רישא נתקל אמר ליה ר' אבא לרב אשי הכי אמרי במערבא משמיה דר' עולא "לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים הוה עובדא בנהרדעא וחייב שמואל בפומבדיתא וחייב רבא לימא בשמואל ס"ל כשמעתיא אלא רבא לימא כשמואל ס"ל אמר רב פפא קרנא דעצרא הוי דכיון דברשות קעבדי איבעי ליה לעיוני ומילא שלח ליה רב חסדא לר"נ יהרי אמרו לרבוהו שלש ולבעיטא חמש? ולסנוקרת שלש עשרה לפנדא דמרה ולקופינא דמרה מאי שלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מגבית בבבל אימא לי גופא דעובדא היכי הוה שלח ליה דההוא גרגותא דבי תרי דכל יומא הוה דלי חד מגייהו אתה חד קא דלי ביומא דלא דיליה א"ל יומא ידידי הוא לא אשגח ביה שקל פנדא דמרה מחייה א"ל מאה פנדי בפנדא למחייא אפילו למ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה דאתמר רב יהודה אמר לא עביד איניש דינא לנפשיה רב נחמן אמר עביד איניש דינא לנפשיה דמרה. וזוהי ח' של פושטי"ר? קופינא. כדכרול עטמו אלל הנקב: בשם קנס הוא: גופא דעובדא. דפנדא וקופינא: גרגותא. צור מים מכונסין להסקות שדות: מאה פנדי. ק' הכאות היה לו להכותו שהיה גזול ממנו: כפנדא. היינו בית יד: לא עביד איניש דינא לנפשיה. ואפי' דין אמת לא יעשה הוא לעצמו אלל ילך אלל דליין: במקום דליא פסידא. לא אויל לבי דינא דלא דלאויל לבי דינא ואמי קא דלי האי ולא ידע מאי דלי או שמא יכלו המים מן הצור ואין לו פרוען לזה דקא מפסיד כי האי גזנתא עביד איניש דינא לנפשיה: אל סיכנס לחצר חציר. בגיניה ובסתה שלח תראה עליו כגנב: אלא שזור אס שנינו. כלומר קח בחזקתו וקשיא לרב יהודה:

עמך

ממקום למקום ושברה רבי יהודה אומר שומר חנם ישבע נושא שכר ישלם והשתא מדמחייב נושא שכר ופוטור שומר חנם ולא מחייב מטעם אדם המזיק ש"מ דכאונס דענין גניבה אדם המזיק פטור ומדמה ר' יהודה נתקל לגניבה אלל כאונס שהוא כעין אצידה שהיא קרובה לפשיעה יותר כדאמרין בהשואל (ב"מ דף ז.) דגניבה קרובה לאונס ואצידה קרובה לפשיעה נראה דאדם המזיק חייב דא"ל לומר שלא יתחייב אלל בפשיעה וכן משמע לעיל דמחייב כגנב מן הגג צרוח שאינו מנזיה וע"ג דכרוח שאינו מנזיה מפטר זה שומר חנם כדאמרין בסוף ארבעה ותמשה (לקמן דף מה.) גבי ארבעה נכנסו תחת הצעלים כו' וחייבין לשלם דמי שור לצעלים חוץ משומר חנם ומוקי לה כגון דנטריה שמריה פחותה דשומר חנם כלתה לו שמירתו והנך לא כלתה שמירתו ומיימי מדר' יהודה דמועד קנסי ליה כשמיירה פחותה דיינו דלת שיכולה לעמוד צרוח מנזיה ואין יכולה לעמוד בשאין מנזיה אלא אפי' ג' דמפטר שומר חנם מחייב ביה אדם המזיק והיינו טעמא משום דהוי כעין אצידה ונתקל הוי כעין גניבה ופטור ביה אדם המזיק ופטור וכן מוכח בפרק הגזול ע"ז (לקמן דף ט.) גבי טבח אומן שקלקל דפרין למאן דפטור (בשומר) חנם מצרייתא דקתני נתן כהמה לטבח ונבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר? אלא כ"ד דמקשה אפי' כנסת חייב כמו שומר שכר שחייב על האצידה ומשני אימא מפני שהוא נושא שכר ולפיכך כשכר חייב כנסת פטור דהוי כעין גניבה (ע"מ מוס' ב"מ פס' ד"ה וסבר וצ"כ ג' ד"ה חייב).

פ"י שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים. והא דתני (לקמן דף ג.) שור פקח ציוס פטור דשור עיניו למטה ומיבעי ליה לעיוני טפי מאדם: הרי אמרו לרבוהו ש"ש. י"מ דלעני שציראל קאמר אלל אחריס הכל לפי המבייש והמתבייש ולר"י נראה דהיינו לגדול שציראל דומיא דההיא דתנן כהחובל (לקמן דף ג.) סטרו נותן לו מאתים זוז ומוקי לה (לקמן דף ג.) לגדול שציראל: **קנסא** קמגבית בבבל. לאו קנסא אלל דין קנסא הוא כדאמרין בהחובל (לקמן ד' פס'): דמילתא דלית בה חסרון כיס לא עבדין גלימותיה: **אלא** שבור את שנינו. לילכא פסידא איירי מדאסר ליכנס שלא ברשות:

(א) [לקמן מו: ב"ב צב: ג].
(ב) לקמן כה. א' ס"א
אלעאי וכן הוה ב"ר"י.
(ג) ס"א רבה וכן לקמן.
(ד) פי' הרמב"ם קצן
אכזעויות כמו אוגד אגודה.
(ה) לקמן פד: א' [תוספתא
ד"ה ארסורא ובתמכות טו:
א, ט] [נע' תוספות יומא
פס'. ד"ה להחזיר וצ"מ כ:
ד"ה ארסורא ובתמכות טו:
ד"ה להחזיר ובתמכות ד'
ד"ה דין, ו' ז"ל נטו,
ר"מ מ"ו, ו' ע"י ר"מ
מ"ש בשם מוס' פרק
האומן].

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אמאי ב"ו ולא
שירי באן בל המשנה.
וע' לקמן לנ ע"ה תוספות
ד"ה וזה הכל:

רבינו חננאל (תוספות)

מודה לי. דכיון דאיכא
פסידא עביד איניש דינא
לנפשיה ומחוי ליה
לכתחילה, וכל שכן דאי
כבר מחייב דפטור דדינא
קא עביד, אמי לא מצינא
דאיטרת לבי דינא. במקום
דאיכא פסידא דברי הכל
עביד איניש דינא לנפשיה.
במקום דליכא פסידא
איח' רב יהודה אפי' לא
עביד איניש דינא לנפשיה.
רב נחמן אמר עביד איניש
דינא לנפשיה. והביאו ח'
הלכות לברר הלכ' כמן
מרחיורו ושנינו לכולהו.
וקיימ' לן כרב נחמן. והיינו
כולהו בשנינו דרב נחמן
דהילכת' כותיה. א' הא
דבן בג בג אמי' שבור את
שנינו ואמור לו את שלי
אני נוטל, כרב נחמן,

המניח פרק שלישי בבא קמא

(א) [לעיל ג: ו. לקמן לא:
מח:]; (ב) לקמן נב,
(ג) רש"ל מ"ו, (ד) [לעיל ה:
וש"נ, (ה) (לקמן גג),
(ו) [גדרים כז. ע"ו נד,
(ז) לקמן נו. נט: ב"מ פב,
(ח) [ע"י תוס' ב"מ קיח.
ד"ה זמן], (ט) [ד"ה וסבג,
(י) [ד"ה ושמואל,

1. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ
כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֶּר וְלֹא
יִכְסֶנוּ וְנִפְל שְׁמָה שׁוֹר אוֹ
חֲמוֹר: שְׁמוֹת כֹּא לֵג
2. וְלִנְעַר לֹא תַעֲשֶׂה
דְּבַר אֵין לִנְעַר חֲטֵא מוֹת
כִּי בְּאֶשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל
רַעְיוֹ וְרָצְחוֹ נָפֶשׁ כֵּן
הַדְּבַר הַזֶּה:

(א) רש"י ד"ה שור ולא
וכו' מכופר ממעטיה
הס"ד:

תום' ד"ה ח"מ בו' אבל
הפקיד רשותו ובורו. עין
לעיל דף ו ע"א תוספות
ד"ה מה לצור: שם ד"ה
ונשוף בו' מודה הבא
דפסור. עין לקמן דף ג
ע"ב תוספות ד"ה לשמאל:

דכתיב ולנערה לא
תעשה דבר. משום
לאנוסה היא (נדרים כז.).

ויוצאו בו בקרקע ותבטח
(האבן) ונשבר
האבן בעל האבן כי הוא
בעל הבור, ודומה האבן
הזה לשור שדחה את שור
הזה לאבן שהוא בור,
ואומר: מן כ"י נתי, וכן,
ש' האי גרוא פטרי ליה
לבעל הבור, ודמא שור
שדחה את תבורי לבור
בעל השור חייב בעל
הבור פטור. ר' נתן אמי
הזכיר מחצה וזה
משלם מחצה. ואסיק: ליה
זאת תמן פטרי פלוגתיהו
כל היכא
לדיכא
משלומי
משלם מריה (דמרא)
דבריא כוליה הויקא.

חילקו, כיון דקאמר ר' נתן,
 אלעזר חייב כמנ כר' נתן,
 כיון דליבא דתשלומין מן
 הקבע שמתחיל כל הנוס
 חקע האבן. וחילוקו ר'
 נתן ורבנן ופירשו טעמן
 בפי' שר' שונא את הפרה
 באיחורא. וקיימן ר'
 כשמואל דהיל' כותיה
 דבינן, ובר' אלעזר אליבא
 דר' נתן, פסי', ר' יהודה
 אומ' במתכוין חייב כר'.
 וייקנן מתכוין ר' יהודה
 במתכוין מצינו ר' ואקמי'
 ורבה במתכוין להורידה
 למטה מתכוין. ועפלי'
 וטעמה, מכלל חידושי'
 דהור' ר' מאיר, מחייב
 אפי' אחזק ברע. ואמאי,
 אנס אחזק ואונס תרדמא,
 אנס אחזק ואונס תרדמא

היבא דמת האדם דקרא בזמיתא
משתעי דכתיב והמת יהיה לו אל
בזמן אלס חייב צעל הצור דקרא
מכופר ^(ה) ממעטיין: וכלס פטורין. על
נזקי כלס פטור צעל הצור דשציתן
זו היא מיתתן ומתניתין נמי מימיו
צורו הוא הלכך כי חייב על נזקי
הגוף. פטוריה ולא על הכלס: ורז
ה"מ דתשלמת למדען מצבור:

דאפריינען. כי צור דלצער רב צור
שחיבה עליו תורה בהפקיר רשותו
וצורו הוא דחייבנו: **אבל לא**
אפריינען ממונו הוא. ומשורו למדנו
הלכך טיטוף כלי ממונו דמזיק עבד
אבל נזק הגוף קרקע עולם עבדה
ושמואל סבר בהפקיר רשותו ולא
הפקיר צורו נמי ממנו קרא ופטור
צו אפי' הכלים הלכך ממני "אע"ג
ללא אפריינען צורו הוי ומאי דקתי
חייב דחזק גופו קמיידי ולא בכליו

ואע"ג דקרקע עולם עבדה ליה חייב
דשמואל לטעמיה דלמרא לקמן (דף כ):
זור שחייבה עליו תורה להבלי וכ"ש
לחבטו ואע"ג דקרקע עולם אוקמיה:
נשכנרו. בכלי השור שייכא שצירה
כגון עול וסולמנין. קריעה שייכא
במדרעת עול כחמור: הא למא ו
דומה אדרבא. תולה כתיבא בלא
כתיבא: אלא מה דומה ליה כו'.

דלם הזקוק צהם כלים או נתקל צה
 אדם ומת פטור: רישא. דקתני
 צבנו וסכינו דומין לצור: קשיא
 לרב. ס"ד אפי' צללא אפקריה מיירי:
 וסיפא. דקתני אם הטיח אחר
 לצוחיתו צבצן של זה חייב: קשיא
 לשמואל. דהשתא משמע דמשורו
 למדנו: צ"ד. דלצבנו דומה לצור
 כשהפקירו: לר' יהודה מחייב צב
 נוקי גלים צבור. שפרק שור שגגה
 את הפרה (לקמן דף גג:) לא שנו.
 דהטיח לצוחיתו צבצן חייב: אלא
 שנתקל צבצן ונשף. הכלי צבצן:
 פטור. דקרקע גרמה לו: דלא כר'
 נסן. דלמר לקמן (דף גג.) צבור
 שדקף את חצירו לצור כל היכא
 דליכא לאשתלומי מהאי שור משתלם
 מצור האי דעבד ליה הויקא:
 צמחוני והורידה למטה מצמיפיו.
 ונהל והוזהב ברוח חייב דנחלה

פושע הוא: **אמר אבני מכלל דר"מ** לדממיר טפי מחייבי: **אפי' נפשרה**.
 נימוחה הכד מעצמה על כתיפו דהוי אונס: **נפשרה**. נימוחה כדמרגמינן
 (שמות נז) וחס השמש וגמס פשר: **אפילו אונס צידו**. אפילו
 נפשרה מעצמה שלג נפלה מידו אלף נימוחה: **וגשאר האחז צידו**.
 פטור

לשאין ממכרין וא"ת והא ר' יהודה אית ליה צפרק האומנין (ב)מ
 וס וגשברה דקאמר ר' יהודה שומר חנם ישבע נושא שטר יטלם
 דהבא הו' פושע טפי דא"כ היכי דייק מכלל דמחייב ר"מ אפילו
 א' וי"ל דקסבר רבא כי היכי דלמרינן התם לר"מ דשבויה וז'
 יא בשומר חנם אלא דקסבר רבי יהודה דבשומר שטר לא רלו
 ובעל לא מרבינן אונס גמור כדפירשתי לעיל (דף מ"ו):
 ומ בקנקנים ברוח שאינה מזויה דלמא ה"מ לענין שאר נוקין אבל
 המלח החרסים על האדם ומכחו ואדם המזיק חייב ברוח שאינה מזויה
 מחלל אחד במים דתקלת מימיו הוא ואל אדם המזיק ולמה מחייב
 ר' דנפסרה ודאי מחייב ר"מ אע"פ שהפילה היתה ברוח מ"מ
 כל ענין אף על פי שלא היה לו פנאי לטקל:

ה"מ היבא דאפקרינהו. פ"ה
דסצר רב דנור שמיצה
אבל הוא נזימו פמו

עליו תורה זהפקיר רשותו וצורו
ואת"ם דבשמעתין דמחזרת (לעיל 97
הבא) ר"ל דרב סבר צור ברשותו חייב
בשמואל סבר דפטור ופי' שם בנקוט'
דדפליגי דהפקיר רשותו ולא הפקיר
צורו וי"ל דלא קיימא מסקנא דהס
ברא ומיחו נראה דרב מ"י דהס
דאפסריגתו אבל היבא

הוא מתיב רב אושע
חמור שור ולא אדם
אמרו ^ונפל לתוכו שור
וכליו ונתקרעו חייב
הכלים הא למה זה
ומשאו שהניחן ברה
דומה לזה מבעי ליה
אבנו וסכינו ומשאו
לפיכך אם הטיח צלו
קשיא לרב וסיפא קשיא
תיקשי לך היא גופא
וסיפא חייב אלא רב כ
מתרץ למעמיה רב
דברים אמורים כשהיה
חייב לפיכך הטיח
ושמואל מתרץ למעמיה
אבנו סכינו ומשאו
דמחייב על נוקי כלא
צלוחיתו באבן חייב א
שנתקל באבן ונשוף ב
ונשוף באבן פטור
איכא דאמרי א"ר אסא
באבן ונשוף באבן ה
בקרעק ונשוף באבן
יברל וברבוני ונשוף

וּנְשׂוּףָהּ בִּאֵבָן. דְּרוֹקָא נְקִיט לְשׁוּף
בִּאֵבָן אֲזַל נִמְקַל בִּאֵבָן
וְנִשְׁוֹף בְּקֶרֶק פֶּטוּר דְּקֶרֶק עוֹלָם
הִזְקִימוּ וּפְסִילוּ שְׁמוּאֵל * מוֹדֵה הֵכָּא

דפֿטטור דפֿטער לקמן בהפֿרה (דף נג.)
 (שם) נתקל בצור ונפל לאחריו הצור
 וההוא לעיל דמחייב שמואל זריך
 לזלוקאמא כגון שנצטב בקרקע שהמים
 גשפֿים עליה דדמי לקרקע הצור
 ואע"ג דשור שדחף מחירו לצור
 וגם הניח אבן ע"פ הצור וזא שור
 ונתקל בה ונפל לצור מחייבין בהפֿרה
 (שם) יש לחלק כיון שיש שם תקלה על הצור ומיהו ודאי לרב
 קשה כי היכי דקאמר רש"ע קרקע עולם הויקמו ה"נ נימא צבל
 האבן צור של פלוני הויקו:

אמר רבה במתבין להורידה בו. רבה לא צעי לאוקמי צמתכין לשזור כדמוקי לה אציי לקמן משום דנשצרה כדו דקאמר

ת"ק משמע דנשברה מאליו עלה קאמי ר' יהודה לחלק בין מתבטח (דף פג: וס"ט) דנתקל לאו פושע הוא גבי מעביר חצית ממקום לו ומפרש התם האי כדנייה והאי כדנייה ואין לומר דמתכוין להוריד נפשה דלמא נתקל דוקא מחייב אבל נפשה דהוי אונס טפי תקנת חכמים היא בשומר שכן ה"נ לרבי יהודה תקנת חכמים חכמים להקל: **ואונס** רחמנא פשידיה. ומפלג מחסד **והתניא** נשברה ברו ב'י. וא"ת והיכי מייתי מצרייתא דפטור מתני' איכא לאוקמי בחדס המזיק בדרך הלוכו נפל כדאמרין לעיל סוף פרק שני (דף כו:.) וי"ל דמתנייתין נמי קמי' ו שם ר"מ יומר מבקנקנים ונמי פריך מולגעה לא תעשה ד אחר כך היה לו לסלק וי"ל דרבי מאיר מחייב

מסורת הש"ס

(א) [לקמן לא. ט: ב"מ
פב:]; (ב) [רש"ל], (ג) עי'
רש"ל מ"ש בשם תוס'
ארוכים, (ד) עי' רש"ל מ"ש
בשם תוס' ארוכים ועי'
רש"א, (ה) ש"ך קודם ד"ה
מדמתי,

גליון הש"ס

[illegible]

מוסף רש"י

שור מדיני אדם. לשלם,
חייב בדיני שמים,
רענות לשלם לרשעים
מתכוין להפסיד את ישראל
(גיטין נג.).

פטור מדיני אדם. כדמפרש לקמן: וחייב דיניי שמים. משום
דלא סליק: ברוח שאין מלווה. לאנוס הוא: אלא אמר איני בחרתי
פליגי. במתני' כשהזיק הכד בשעת נפילה ופליגי כשהזיק בחרסי'
לאחר נפילה: במפקיר נוקיו. כגון זה דמסתמא מפקיר לחרסיו
ור"מ סבר מפקיר נוקיו חייב דבור
שחייבה עליו תורה צבור ברה"ר
דהפקר הוא חייבה ור' יהודה דסבר
פטור ס"ק"ן דהפקר יסודו אלא
הפקיר צורו וכו' צור האמור בצורה
ולקמן (דף מט:) פליגי ר' ישמעאל
ור"ע בזה מילתא וה"ק רבי יהודה
במתכוין לשוברה והזיק בנפילה חייב
ובצאצאין מתכוין אלא מתכוין להורידה
ממכתיו ונתקל ונשברה פטור דנתקל
אלא פושע הוא ובהזיק דלאחר נפילה
גמרי לקמן מפרש מ"י מתכוין איכא:
גמרא קפריך
לה: אלא בשעת נפילה. היכי איכא
לתימר נתקל פושע הוא מה הוא
יכול לעשות אם נתקלה בהמתו
דנשלמה נתקל הוא ונשברה כדו
איכא לתימר איבעי ליה לעיניו ומיזל
אלא גמלו מי איכא לתימר הכי:
שערשטא דהרמיה. שגדל הנהר ונסה
אשת עין הדרך ופושע הוא בך שאליו
היה הדרך מגולה לא נתקל גמלו:
שערשטא. לשון שרוע וקלוט (ויקרא
כג): פושע הוא. ואין לו דין נתקל:
דהשקיף. דדרך יבשה ונתקל ביה
בהמתו והוי ליה איבה פושע: לנוס
בחרסיה. שלא הפקיר חייב ובצאצאין
מתכוין שוב לזכות בהן פטור דמפקיר
נוקיו פטור: והאיכא ר"מ דמתני'
מדקדקני בצרייתא ולא סלקא ולא
העמידה מכלל דזהזיק דלאחר
נפילה פליגי: אף בשעת נפילה.
ומשום דלינא דצרייתא לא משמע
בשעת נפילה אטריך לרבי אלעזר
לחלשמועינן דדייקין לה ממתימין
דקדקני תרמי כדאמר ר' אבהו: לעיל:
לא

שהוא לא עשה צור זה כיון דדידיה הוא עליה דדידיה רמי לסלול לחכמים במעלה קנקנין ונפלו ברוח שאין מנזיה דפטור אע"פ שהא"י צירא לאו אנא כריתיה כיון דבאונס נעשה ולכך

מִדְקַתְנִי תַרְתִּי. וְאִם וְהִיכִי דִיִּק אֲבִי מִדְקַתְנִי מַרְמִי דַפְלִיגִי
הוּא אִי לֹא אִינְטֵרִיד לְמִימֵנִי מַרְמִי שְׁלֹא תֵאֻמֵּר דּוֹקֵא
שֵׁנו עַדִּין אֲכַל אַחֵר נִפְיֵלָה שֶׁכֵּכר הַפְּקִיר הַמַּקְלָה פֶּטֶר ר"מ אַע"י
יְהוּדָה בֶּאֱלָ לְחִלּוֹת עֲלֵינוּ צוּה לֹא הִיָּה לְרִיד לְהַשְׁמִיעֵנוּ כִּי

מדמתני בתרתי ברייתא נמי בתרתי. וא"ת מצרייתא נמי
 דלאחר נפילה פליגי ועוד דאי לא פליגי אלא בשעת
 ובשעת נפילה נמי פליגי מדנקט מודים חכמים באזנו סבינו וזו
 נפילה במפקיר מזקיו א"כ אפי' נוקי בהפקיר אזנו סבינו ומשאו
 לא פליגי כלל וי"ל דמצרייתא לא מני למידק כלל דאיכא לומר
 והא דנקט בהאי מודים אזנו כו' ובאלי מודים קנקנים אורחא
 ובקנקנים כדי שלא יזכרו מניח

^(ה) הוֹחֵלֵק אחד במים בשעת נפילה או שלקה בחרסי' אחד מפקיר להו כדמוכח ההיא דקנקנים ומיס לא מפקר

פליגי גדלח אפּקרינו דוקא בשעת נפילה פליגי דלאחר נפילה מוד
דלאחר נפילה במפקיר נזקיו לאו דוקא לאחר נפילה אלא אף לאחר
בזולים ור"מ מחייב אף בשנים ונפילה ריון

אָלע גמלו בשמחה לאחר נפילה משבחת דא. דפליגי כגון ש
שתפול אלס בשעת נפילה היכי משכחת לה דלפלגו כעין
ונאחר נפילה אגמלו כדמוקי ממזמין דהחולק אחד במים בשעת
מפקד לכו וסתם נפילה וכו' מפקד לה בחסדי ועוד מדקמי וכו'
מוחאמינן לכדו בשעת נפילה א"כ מיידי

אבר לאחר נפילה מאי. כי מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיה הפקיר דאס לא הפקיר לא פטרי רבנן דעליה רמי לסלוק דלא פטרי רבנן אלא היכא דאנוס הוא אבל לאחר נפילת פשיעה מחלוקת לא הוה פליג במידי אדריבי אלעזר וז

המניח פרק שלישי בבא קמא

כפ.

פֿרײַג בשעת נפילֿה בנתקֿ פושע. דלר״מ דפושע הוא חייב כל כמה דלא הוה ליה פנאי לסלק קרי שעת נפילה ו לאחר נפילה פליגי במפקיר נזיקו ^א ואפי' לאחר נפילת פשיעה כגון ששיצב במתכוין דרבנן דפטרי ס"ל דלא חייבה תורה אלא צור

לדעת ליה צעליס כגון הפקיר רשמו
ולא הפקיר צורו או חפר צור סמוך
לרש"ר וכן משמע לישנא מר סבר
מפקיר נוקיו חייב ומ"ס מפקיר נוקיו
פטור משמע דככל מפקיר נוקיו
פליגי אפי' לאחר נפילת פשיעה ועוד
דקאמר לקמן מפקיר נוקיו מצי
מתכוין איכא האיכא לפרש דמתכוין
ושיצר כמו שפירש על שעת נפילה
ולא צעי לאוקמי אציי פלוגתייהו
כלאחר נפילה דנתקל פושע דלרבי
מאיר דפושע הוא חייב דהוי מפקיר
נוקיו לאחר נפילת פשיעה ולרבנן
ללא פושע הוא פטור דהוי מפקיר
נוקיו לאחר נפילת אונס וכן אית'
ליה לר' יוחנן בסמוך משום דמתני'
מוכחא דבתרמי פליגי ולא היה צו'
בתרמי אללא צדד דחד טעמא הוא
והשתא נמי תרי ומודיס דקתני
בברייתא חד קאי אשעת נפילה
ו' דמודיס חממיס לר"מ צבצבו וסיבנו
ומשאז נפלו ברוח מזויה שהוא חייב
אע"פ שלא היה לו פנאי לסלק אצל
ברוח שאלא מזויה היה פטור אע"ג
ללא אפקריה דקתם צבצבו כו' לא
מפקר להו כי נפלו שאין מתקלקלין
בנפילתם ומשום דלא היה לו פנאי
לסלק מיפטור דאי היה לו פנאי לסלק
הוה מחייב אפי' ברוח שאין מזויה
דיכין ללא אפקרינהו עליה דידיה
לסלוקינהו דלאמר בסמוך דמתכוין
לזכות דחרסין ואפי' נתנו אחר שם
דלאמרין דהפסד (לקמן דף מז: ועס)
צעל השור חייב צנוקי חצר ועצל
חצר חייב צנוקי הצור ודבשמעת
אמר גבי גלג דאם הפסד צפוח
מג' אס נתכוין לזכות בה חייב אע"פ

ואידך מודים קאי אפלוגתייהו דלאחר נפילה ומודה רבי מאיר
ה' לו פנאי לסלק דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ומצי אמר
הט' קנקנין שמשחזרין בנפילתם וסתמא מפקר להו:

אח"כ נפילת פשיעה הא אפי' אי לא פליגי אלא צנתקל אי פושע
שעת נפילה מחייב ר"מ משום דנתקל פושע הוא והתקלה הימה
דפושע הוא כמאן דפטור צור צרשות הרצים וי"ל דאי לאו שרצי
צדה"א הנו סתמא להמו לצור צרשות הרצים חייב:

להוכיח דברתי פליגי למדקדמי ולא סלקה ולא העמידה משמע
העמידה אומאי חייב דדיני שמים לרבנן דאית להו נתקל אנוס הוא
ואו ללא מני קאי אלא אשעת נפילה דאי לא פליגי אלא לאחר
ישיאש דאי מודים ברוח מנזיה דחייב ושאיין מנזיה דפטור א"כ
פליגי בשעת נפילה ולאחר נפילה ובחד טעמא כדפרישית לעיל
הדימלתא נקט קאי אדם משפיר בצאנו אם תפול ברוח מנזיה
בעינו שלא יפלו ברוח מנזיה:

הנפילה. ה"ה דמ"ל איפכא אלא דנקט הכי משום דסתם חרקים
הו כולי האי ועוד דרצ אוקי למים דמתניתין דללא אפקרינהו וכי

ר"י שעליו לסלק כיון שהם שלו ויש לו פנאי לסלק אבל בפלוגתא נפילה שהיה לו פנאי לסלק פוטר ר"י משום דהוי צור דלית ליה דבר דמחל פושטו הוא ומתקיר נהיין חייב:

הפיקר נכללו אחר נפילתה בפשיעה כגון שהולידה בזמקום שיש לחוש
לנזקיה דפליגי בנתקל וא"ת ולוקי פלוגתיהו דשעת נפילה אכדו
היה זה או שלקה בחסות לאחר נפילה וי"ל מזה משום דסתם חסות
סלקת משמע דכדו נמי היה לו פנאי לסקל והואיל וכן הוא אי
סלקת ומשדדו בחסות מגלו נמי בחסות:

מאי דברי הכל פטור הא איכא רבי מאיר דמחייב ע"כ אפילו
א"א מאי ר"ה חייב הא איכא רבנן דפטרי. הו"מ לדחוי
 מחייבי אבל היה קשה דא"כ רבי יוחנן דלמיר בסמוך לאחר נפילה
 ויד הלשון משמע שם לחלוק על רבי אלעזר:

עין משפט
נר מצוה

רבינו חננאל

פטררה דבתי ולעצרה לא
תעשה דברי. וכן ימיני כ'
חבר. ד' מאיר דפטר
ורחמנא דבניקין אפי' אנוס
אבלי, והתמי נשברה דר'
וולא סילקה כר', ורתי
סיפא ומדור ר'מי לחכמי'
בשפלה קנקנים לג' על
ממנת לנבנא ונפלו ברח'
שיאניה מצריה והזיקו
פשוטו, ואז כלכל דסדור
אנוס הוא ואנוס אפי'
בנוקונו כר', ופריק רבימי
ר' מאיר ר' יהודה ברימי
פלגי, בנתקל פושע הוא
דמפקדו דקני' והזיקו
מבחי', ורתי' החולק
אחר במים או שלקה
בחרסיה חיבי, החולק
אחר בשלמי בשעת נפילה
ובוחא פלגי דר' מאיר סבר
נתקל פושע הוא ולפיכך
ר' יהודה סבר שלקה
אלא פושע הוא ופטור. או
שלקה בחרסיה לאחר
נפילה, ר' מאיר סבר
נשברה דר' מאיר סילקה
אבלי הפקדו מפקד נזקו
חיבי, ור' יהודה סבר
מפקדו נזקו פטור. ואם
נתבונן לזכות חסדוסי
נפילה, ולדברי הכל אנוס
אפי' חסדו פטור. ואם
תקשיא לך אן חסדו פטור
הזיקה פצע תחת פצע
לחייב על האנוס כרעו,
בנוקין גופו, אלא אבלי
דבדוקו ממנו (לה) ולא.
וממחי' בחרתי פלגי
בריתא נמי בחרתי פלגי,
ואקש', בשלמי סדור,
מסתכת לה בשעת נפילה
שהזקו במימיה, לאחר
נפילה נמי חזק בחרסיה.
אלא גמלו, בשלמי' לאחר
נפילה משלחו.
במפקדו בנפילה. אלא הוה
תשבע נפילה הכי
מסתכת לה. ואמ' כנון
שהעביר גמלו, פי' על
פצע הנרה הוה בחרסיה
ונתרה, ונפול גמל
ובנפילתו חיו מים מן
הנרה וסריקו בגדים. ונתח
הוא ופיקדו ופריק' דירק
אחר, כנון דליא חסדו
אחריתי וכנון נתקל הוא
בנפילה ונתקל גמלו עליו
ותפל ובנפילתו חיו מים,
ואולי' נתקל הוה
בגופו שלאם על המל
לפיכך בהעברתו
לגמל בחרסיה נתרקע
הוא ופושע לה' אנוס.

עין משפט
גר מצוה

[illegible]

מוסף רש"י

ועשאו הכתוב כאילו
היה ברשותו. להחמיש
עליהם (פסחים א'). בור
ברשות הרבים הפומה
מיני נמקין ואין הכור שלו
נאלץ של הפקר, שרי
נעלו הכרים הוה, ואף
גם פי שזכרו אין רשות
הכרים קטנה לו (שם).
הדלכב כחתם מושג.
ירי הוה מדרג המנהג
שזכר דבר חסד ושכר
נצטוו שגוף חסד ולא
הזכיר שם אומרו עליה
כדי שלא יהא שנויה מפי
יחיד והנאלי כאילו נענו מפי
המורבים (יבש).
(ברצה ב').

רבינו חננאל

וְר' יוחנן אָמַר לְאַחַר נְפִילָה
מִתְקַלְתָּ בְּמֵת
שְׁפוּטוֹתָן וְר' יוֹסֵף
הָאָהָרָא קָמַל מִפְקֹד
נִזְקֵין וְהִדְבָּק פְּטִיר בִּבְנֵי
מִשְׁוֹת וְר' אֲבוּיָה אָמַר
נִזְקֵין דְּעַלְמָא מִפְקֹד
מִחוּבֵי. אִתְּמַר
מִפְקֹד וְר' יוֹחָן וְר' אֶלְעִי
חָדָא אָמַר חֵיב וְחָדָא
פְּטוּר. תַּחֲסִידֵין דְּאֶלְעִי
שְׁפוּטוֹתָן וְר' יוֹסֵף
דָּמַר ר' אֶלְעִי
מִשְׁוֹת וְר' יוֹסֵף
אָמַר בִּישְׁוֹת
שְׁלֵאֻם וְשִׁפְטָן
הִתְּן. כְּאֵלּוּ
הָאָהָרָא בִּישְׁוֹת
הִרְבֵּי וְר' יוֹחָן
בִּישְׁוֹת וְר' אֶלְעִי
וְר' אֲבוּיָה בִּישְׁוֹת
וְר' אֶלְעִי וְר' אֲבוּיָה
בִּישְׁוֹת וְר' אֶלְעִי
אָמַר ר' יוֹסֵף
הִתְּנָה חֵלְלָה
שְׁנוֹת

אֶלֶּה ר' יוחנן דאמר חייב מ"מ
אינטרדיק לפרש לפי שאין
זרכן של בני אדם להמחקר בכתלים
לפרש מתנייתן אפילו כהאן דמחייב
בזר ברשותו ושמה רבי יוחנן בצור
ברשותיה נמי מחייב דאיכא דסבר
הכי צפרק הפרה (למן קד ד.) :

א"ר יוחנן הכי והתנן ^אהמא בקוצים וגדר שנפל לרשות ה' יוחנן לא שנו אלא במפריח אלא משום דהוויא ליה בור הוא אלמא מפקיר נקויו חייב ל"מ"ט פטור משום דאתמר עלה של בני אדם להתחכך בכתלים כסבתם משנה ותנן ^בהחופר בור לעולם רבי יוחנן אמר חייב ומד

למקום מהלך בני אדם: ומי אמר

ת אב"ל בשעת נפילה מאי
בריי"תא גופה כיון דשעת
חר נפילה מחייב ר"מ אף
י קתני ומודה ר"מ במעלה

ורבי יוחנן אמר לאחר
בשעת נפילה מאי
מדקאמר רבי יוחנן
ל"מ היא דאמר נתקל
מאיר מחייב אלא מא
מדקאמר ר' יוחנן לק
ר"מ היא דאמר נת
דפטרי רבנן אלא הא
דהכא הוא דפטרי
מפקד נוקו דעלמא
נוקו רבי יוחנן ור"א
אמר פטור לימא מא
דפטרי רבנן אליבא
פליגי אליבא דרבנן
דמחייב אמר לך אנא
כאן לא פטרי רבנן א
משום דאנוס הוא א
מחייב תסתיים דר"א
רבי אלעזר משום רבי
אינן ברשותו של א
הן ברשותו ואלו הן
יוחמץ משש [שעות]
אמר רבי אלעזר הרי

אִיכָבָד דַּתְנָן סִי הוֹפֵךְ
בְּהֵן אַחֵר חִיב בְּנוֹק
אַל שְׁנִתְכוּי לזֹכֹת
לזֹכֹת בְּהֵן פִּטְוֹר אֵל
אִמֹר רַב אֵדָד בֵּר אֲלֵה
אִמֹר רַבִּינָא מִשְׁל דְּרַבִּי
הִדְרָב דְּרֹמָה לְמוֹצָא בִּי
וְגִילְהָ א"ל מֵר זֹוּרָא
מִי דְמִי הִתֵּם ה"ל
רֵאשֹׁן הֵכָא אִסְתַּלַּק
לֹא דְמִי אֵלֹא לְמוֹצָא
וְחֹזֵר וְחִפְרָה דְּאִסְתַּלַּק
וְסִימָא לֵה בְּרִשְׁתּוֹ

כשהפכה לפחות מדר"א לאוקמיה כגון וטעמא דכי נתכוין לזכות בה לא לוקמ דלא נתכוין לזכות בה קשיתיה מאי אריא ד ש"מ כל הפך למטה אלעזר אמר חייב ר'

ע את הקץ ואת אחר
ביום והחזק בהן אחר
ל במצמצם פטור מצד
ישותו מכלל הדיובא
לעולם אימא לך מפס
ומר רב אחא בריה דר
ימי אמר ר' יוחנן הכי
דה"ו ונפל לתוכו שור
כי יוחנן אמר חייב ר"א

זי יוחנן הכי. דמפקיר נז

המניח פרק שלישי בבא קמא

לא סימא מעני' ר"מ היא. גבי שני קדרים קאי לקמן בהאי פרקין (דף 16): אלא הא קמ"ל ר' יוחנן: דמפקיר נוקוי דכבא. דתחלתו אונס הוא דפטרי רבנן אבל מפקיר נוקוי דעלמא כגון שהשליכו מדעת וגבון צור צרשות הריצים ממידיי וה"ק לאחר נפילה מחלוקת

כלומר האי מחלוקת דלפניו ר"מ ורבנן בהפקיר נזקיו לאחר נפילה הוא שתחילתו ע"י נפילה אבל ע"י השלכה לא פליגי ולא תידוק מרבי יוחנן דנשעת נפילה לא פליגי: אליבא דר"מ ר"ע לא פליגי. דהשתא בהפקיר נזקיו ור"ע ע"י אונס מתחילתו מחייב כ"ש הפקר שתחילתו בצרון: דבור ברה"י. אלתא סבירא ליה לר"א דחיוצא דבור ברה"י היא: משש שעות ולמעלה. אין חמץ בשרשותו דלע"ג^א דלייתיה אסור בהנאה ועשאו הכתוב כאלו הוא יצאשמו לעבור עליו בצל יראה וצל מראה: הפסוק אם כוונן ידל הוזהר

מ"כ"ע לא פליגי כי
זן דפטר כרבנן ומאן
אמרי אפי' לרבנן עד
במפקיר נזקיו דהכא
במפקיר נזקיו דעלמא
א דאמר חייב^ה דאמר
אמיטאל יוני דרבי

פטור. ואע"ג דכרה צור צרה"ל כשהפכו ונתקל האדם במקום שזרקו שם ואם היה במקומו הראשון לא נתקל בו זה. אלמלא לר"א צור צרה"ל פטור והוא הדין למפקיר נזקיו דהא מאן דמחייב מצור צרה"ל יליף לה שלא הימיה שלו מעולם: **שם** הוציא למקומה דלא כרה צור והוה כמי שלא נגע בה מעולם ללא כורה צור הוא: וחזר וגילהו. **דפטור:** וקמה ליה **ברשטיה.** ומחייב. והאי נמי כשהגציהו אסתלקו (ט) מעשה ראשון ונסתם הצור וכשחזר והשליכו הוה ליה כורה: **אלא** אמר רב אשי. הא דמוקי רבי אלעזר למתניתין הכא לא נתכוין לזכות בה פטור: **כשהפכה לפחוס מג'.** דמחילה לא הגציה שלשה הלכך לאו הגציה היא דכדור פחוס דמי ולא נסתם הצור מעולם וכוון ללא נתכוין לתקומה דליכא לחיובי

משום ממנו משום כורה (א) צור נמי
לא תחייביו ומיהו היכא דנתכוין לזכות
מחייב משום ממנו לזכות למ"ד
והצטור בהפקר קני כלל הצהרה
בפרק הצית והעליה (ב"מ דף קס"א):
ואע"ג דלא נפסקו. והואיל וסבירא
ליה דמפקדו נקויו חייב: מהמניח את
הקוץ ואם הוזהרים. ברה"ר: והגודר
גדרו בקוים. שעשה גדר של קוים
דסתם גדר של אצנים הוא דחייב
וגדר אצנים נהרס (מש"י כד): וגדר.
אצנים שנקל לה"ר כו': לא שנו.
דגודר בקוים חייב: אלא נחמתי.
ראש קולומיה ברה"ר דה"ל צור

ברא"ר: אצל מלמך. למדך שלו דה"ל
 צור ברשותו ואע"ג להפקיד רשותו
 שהקצתו לרה"ר פטור: להסמך
 בפסלים. זה שנמחק והחזק משונה
 הוא. ומפריח היינו טעמא דחייב שהרי
 ממנו הוא וכל הפקיד והפריח
 חייבא דבור ברשות הרבים הוא:

משום

מסורת הש"ס

(א) פסחים ו: ע"ט,
(ב) [לקמן ל: ג] לקמן ל:
(ד) [שבת מו. וש"נ],
(ה) [לקמן נ: ו] ס"א דכל
היכא, (ו) צ"ל הבטה, (ח) צ"ל
הבטה, (ט) [ד"ה צריך],
(י) [ועיין תוספות כמובות
לז. ד"ה דלוי וד"ה יימא
ותוספות קדושין כו. ד"ה
אי נמי],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלז וכו'
לכות ברי: (ב) ד"ה וקמה
וכו' אסתלקו להו מעשה
ראשון: (ג) ד"ה כשהפכה
וכו' משום כורה. נ"צ פי'
דלא הרמיקו ג"כ ג'
טפחים וחשבינן ליה דלא
סילק מעשה ראשון וכזור
פתוח הוא ולא נקתם
מעולם ועיין בהגהת
אשר"י:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אלא וכו'
דאפילו הבטח בהפקר
קנה. עי' תוי"ט פ"ד מ"א
דשקלים ד"ה מתקנה :

רבינו חננאל (המשך)

בחבגהה ולא (רמז)
 [קמח] בירשות, פדחת
 וכן סמך ורמז כארץ
 וזי. אמ' נתחנן לזכות בה
 בזה החיפוף חייב, אבל
 לא פטור. וכי אצל גונא
 פטור, אבל המפקד נזקו
 חייב. ודרי' חייב אלעז'
 ח' חייב ר' נתנא אמ'
 פטור. איני והתנא המצניע
 לא תקון את זה, הוכיזתי,
 והגדור בקוצים, וגדו
 שנפל לרשות הרבים
 וחינן, חייב ואומר ר'
 וזקן, לא (שהוא) [שנ]
 חייב אלא מי שהוא
 מפריח ומורכב ברש
 הרבי, אבל (המצמם)
 [מצמם] וזקן כביכול
 פטור. ורמז מנה.

ממצמץ אמאי פטור דהה
 י' להו י' ב' שושה מכלל
 ושפרתיה מפי שושה
 בור ברשות הרבי' חייב,
 ש"מ מפקין חייב חייב
 ודקאן להאי ידוקאי ואמר'
 דאמאי טעמ' ממצמץ פטור
 להא מפני שוהו בור
 ברשות אלף מעט שאין
 דרך בני אדם להתחזק
 בכלתיה' ואוקשי' ואמר'
 ויחזק הלה כהן שיהיה
 משנה, ותנן החופר בור
 ברשות הרבי' ונפל מימי
 שישו או תמור מות חיה,
 חייב מפקיהו הוא ואמר'
 ויחזק חייב חייב ואוקשי'
 לעולם הוא דאמ' מפקין
 חייב חייב, וחולה כמותו,
 דקדימין ל' כותיהו. ו'
 אלעזר' טבר פטור והאי
 דאמ' ב' דברין אינן
 ברשות שלדאם כן

(א) לשון זה משולל הבנה
לדארכה אם לא הפקירה
אמאי פטור וע' ברש"י וז"ע.

יחידות ההוראה — משנה א'

סיכום • שאלות • פיסוק • נקודות קושי

כ"ז ע"א

רכוש שהונח או שנשבר ברשות הרבים

משנה א' • יחידה א'

סיכום לכתיבה על הלוח

המשנה הפותחת את הפרק — שני דינים:

- רישא:** המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה — פטור (ההולך לא משלם על הכד).
- סיפא:** ואם הוזק בה — בעל החבית חייב בנזקו (המניח משלם על נזקי הנתקל).
- שני הצדדים מפתיעים: דווקא השובר פטור — ודווקא המניח, שרכושו נשבר, חייב! הגמרא תסביר מדוע.

שאלות לכתיבה על הלוח

- מה דין ההולך שנתקל בכד ושבר אותו — ומה דין המניח אם ההולך ניזוק? **איתור**
- מה מפתיע בכל אחד משני הדינים? **הבנה**
- נסח את שני חלקי המשנה בטבלה: מי עשה? מה קרה? מי משלם? **מבנה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו

תשובון למורה

המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה — פטור. ואם הוזק בה — בעל החבית חייב בנזקו.

הסבר: זו משנה — כולה עברית, ואין בה "אומר" או מונחי דיון. הפיסוק לפי המבנה: **רישא** נסגרת בנקודה, וה**סיפא** נפתחת ב"ואם". הקו המפריד — בין המקרה לדין ("ונתקל בה ושברה — פטור"). חיבור ישיר לעמוד רישא/סיפא שבתחילת החוברת!

נקודות קושי צפויה: התלמידים מתקשים להבין למה השובר פטור — "הרי הוא שבר!" כדאי לתת להם לנחש נימוקים לפני הלימוד, ולרשום את הניחושים בצד הלוח: בהמשך (יחידות ד'-ה') הגמרא תשאל בדיוק את זה — והניחושים שלהם יפגשו את האוקימתות של האמוראים.

כ"ז ע"א

פתח בכד וסיים בחבית

משנה א' • יחידה ב

סיכום לכתיבה על הלוח

הגמרא מדייקת בלשון המשנה — כד או חבית?

1. המשנה פתחה "המניח את הכד" — וסיימה "בעל החבית חייב": פתח בכד וסיים בחבית!
2. הגמרא מביאה עוד שתי משניות עם אותו "בלבול" — בכיוונים הפוכים.
3. אמר רב פפא: היינו כד היינו חבית (זה אותו כלי — שני שמות).
4. למאי נפקא מינה? למקח וממכר — לענייני קנייה ומכירה: מה מקבל מי שהזמין "כד" במקום שבו השמות מתערבבים.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מהו הדיוק הלשוני שהגמרא מוצאת במשנה שלנו? **איתור**
2. מה עונה רב פפא — והאם נשארה בכלל שאלה? **הבנה** [היינו כד היינו חבית — אין הבדל ביניהם]
3. אם אין הבדל — למה בכל זאת חשוב לדעת זאת? הסבר את "למקח וממכר". **הבנה**
4. מה מלמדת הסוגיה על דרך הלימוד: כמה חשובה כל מילה במשנה? **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

פתח בכד וסיים בחבית אמר רב פפא היינו כד היינו חבית למאי נפקא מינה למקח וממכר

תשובון למורה

פתח בכד — וסיים בחבית! אמר רב פפא: היינו כד היינו חבית. למאי נפקא מינה? למקח וממכר.

הסבר: כלל 3 (מונחי דיון): "למאי נפקא מינה" — מונח 21 בתשובון! שאלה (סימן שאלה + עיגול). **כלל 1 (אומר):** "אמר רב פפא" — נקודתיים וקו תחתון. הקושיה הלשונית ("פתח בכד — וסיים בחבית") מסתיימת בסימן קריאה — זו תמיהה על לשון המשנה.

נקודת קושי צפויה: "מקח וממכר" מופשט לתלמידים. להמחיש בדוגמה עכשווית: הזמנתי באינטרנט "מארז" וקיבלתי "חבילה" — האם יש לי טענה? הגמרא בעצם קובעת: במקום שרוב האנשים משתמשים בשמות לסירוגין — אין טענה. פתאום סוגיה "יבשה" הופכת לדיני צרכנות חיים.

כ"ז ע"א – ע"ב

משנה א' • יחידה ג

סיכום לכתובה על הלוח

עיקרון גדול בדיני ממונות – מתוך סוגיית הכד והחבית:

1. המקרה: רוב האנשים קוראים לכד "כדא" ולחבית "חביתא" – אבל יש מיעוט שמחליף בין השמות.
2. מהו דתימא (היית עלול לחשוב): זיל בתר רובא – לך אחר הרוב, ומי שהזמין "כד" יקבל כד.
3. קא משמע לן: אין הולכין בממון אחר הרוב – בדיני ממונות אין מוציאים כסף על סמך רוב! המחזיק בכסף נשאר מוחזק, כי אולי הוא מהמיעוט.

שאלות לכתובה על הלוח

1. מהו המצב שבו דנה הגמרא – מי הרוב ומי המיעוט? **איתור**
2. הסבר את הכלל "אין הולכין בממון אחר הרוב" במילים שלך. **הבנה**
3. זהה בקטע את צמד המונחים "מהו דתימא... קא משמע לן" – מה תפקידו? (היעזר בתשובון, מונח 29) **מבנה**
4. מדוע לדעתך בדיני איסור והיתר הולכים אחר הרוב – ובממון לא? **חשיבה** [בממון יש צד מוחזק – והמוציא מחברו עליו הראיה]

קטע לפיסוק – המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

מהו דתימא זיל בתר רובא קא משמע לן דאין הולכין בממון אחר הרוב

תשובון למורה

מהו דתימא: זיל בתר רובא – קא משמע לן: אין הולכין בממון אחר הרוב.

הסבר: צמד מונחים שפגשנו בתשובון (בתוך "פשיטא", מונח 29): "מהו דתימא" – מה שהיית עלול לחשוב בטעות; "קא משמע לן" – לכן משמיע לנו הדין. נקודתיים אחרי כל אחד, עיגול סביבם. קטע קצרצר – מצוין לבוחן פתע.

נקודת קושי צפויה: הכלל נשמע מנוגד להיגיון ("הרי רוב זה רוב!"). ההמחשה שעובדת: אם 90% מהשטרות של 100 ש"ח בעולם היו מזויפים – האם היית מרשה לקחת ממך שטר אמיתי בטענת רוב? בממון דורשים ודאות, כי מול הרוב עומדת חזקת הממון של המחזיק. עיקרון שילווה אותם בכל לימוד נזיקין.

כ"ז ע"ב

שלוש אוקימתות לרישא: הנתקל ששבר את הכד

משנה א' • יחידה ד

סיכום לכתיבה על הלוח

למה הנתקל פטור? הרי היה צריך להסתכל! שלושה תירוצים:

1. הקושיה: "ובא אחר ונתקל בה ושברה — פטור?" איבעי ליה לעיוני ומיזל! (היה לו לעיין וללכת — להסתכל לאן הוא הולך!)
2. דבי רב משמיה דרב: בממלא רשות הרבים כולה חביות — אין דרך לעבור בלי לפגוע.
3. שמואל אמר: באפילה שנו — בחושך, שאי אפשר לראות.
4. רבי יוחנן אמר: בקרן זוית — הכד הונח בפניה, וההולך לא יכול היה לראותו לפני הפנייה.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מהי קושיית הגמרא על הרישא של המשנה? **איתור**
2. מהי "אוקימתא"? (היעזר בתשובון — מונח 15, "הכא במאי עסקינן") וכיצד שלושת האמוראים משתמשים בה כאן? **מבנה**
3. מה משותף לשלוש האוקימתות? מה הן באות לומר על הנתקל? **הבנה** [בשלושתן הנתקל לא יכול היה לראות — ולכן אינו אשם]
4. חשוב על המרחב הציבורי היום: תן דוגמה מודרנית לכל אחת משלוש האוקימתות. **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור איבעי ליה לעיוני ומיזל אמרי דבי רב משמיה דרב בממלא רשות הרבים כולה חביות שמואל אמר באפילה שנו רבי יוחנן אמר בקרן זוית

תשובון למורה

ובא אחר ונתקל בה ושברה — פטור? איבעי ליה לעיוני ומיזל! אמרי דבי רב משמיה דרב: בממלא רשות הרבים כולה חביות. שמואל אמר: באפילה שנו. רבי יוחנן אמר: בקרן זוית.

הסבר: מבנה קלאסי: ציטוט מהמשנה — קושיה (סימן שאלה וקריאה) — שלושה תירוצים. **כלל 1 (אומר):** שלושה "אמר" — נקודתיים אחרי כל אחד, נקודה בין תירוץ לתירוץ, קו תחתון לשמות. **כלל 2 (מעבר שפה):** הקושיה בארמית ("איבעי ליה לעיוני"), התירוצים חוזרים לעברית — המעבר מסמן את גבולות הקטעים.

נקודת קושי צפויה: זו הפגישה הראשונה של התלמידים עם מבנה "קושיה על משנה + אוקימתות" — לב הלמדנות. חשוב למסגר: האמוראים לא "ממציאים תירוצים" אלא מגלים שהמשנה מדברת במקרה מסוים. לצייר על הלוח שלוש תמונות (רחוב מלא חביות / חושך / פינה) — ולשאל בכל אחת: האם ההולך אשם?

משנה א' • יחידה ה

אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים

כ"ז ע"ב

סיכום לכתיבה על הלוח

התירוץ הרביעי — עיקרון במקום אוקימתא:

1. אמר ליה רבי אבא לרב אשי, הכי אמרי במערבא (כך אומרים בארץ ישראל) משמיה דרבי עולא:
2. לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים — אדם ההולך ברחוב אינו חייב לבדוק כל צעד; מותר לו להניח שהדרך פנויה.
3. כלומר: המשנה פוטרת את הנתקל בכל מקרה — לא רק בחושך או בפניה — כי המניח הוא שיצר את המכשול במקום שבו אנשים הולכים בטבעיות.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. במה שונה תירוץ של רבי עולא משלוש האוקימתות של היחידה הקודמת? **הבנה** [הוא לא מעמיד במקרה מיוחד אלא קובע עיקרון כללי — הנתקל פטור תמיד]
2. "אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים" — נסח את העיקרון במילים שלך: על מי מוטלת האחריות ברשות הרבים? **הבנה**
3. מיהו "במערבא"? ולמה ארץ ישראל נקראת כך בפי חכמי בבל? **איתור** [ארץ ישראל — שנמצאת מערבית לבבל]
4. האם העיקרון נכון גם היום — הולך רגל שמסתכל בטלפון? היכן עובר הגבול? **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

אמר ליה רבי אבא לרב אשי הכי אמרי במערבא משמיה דרבי עולא לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים

תשובון למורה

אמר ליה רבי אבא לרב אשי: הכי אמרי במערבא משמיה דרבי עולא: לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים.

הסבר: כלל 1 (אומר) בשרשרת מסירה: רבי אבא מוסר לרב אשי את דברי רבי עולא שנאמרו בארץ ישראל — שתי נקודתיים, שלושה שמות בקו תחתון. שימו לב למסע של התורה: נאמר בארץ ישראל ("במערבא") — והגיע לבבל. קטע קצר ונקי לתרגול עצמאי.

נקודת קושי צפויה: התלמידים שואלים: אז מה ההלכה — האוקימתות או העיקרון? לענות בכנות: להלכה נפסק העיקרון של רבי עולא (רמב"ם) — הנתקל פטור כי אין דרך להתבונן. וזו הזדמנות ללמד שהגמרא לפעמים מביאה כמה דרכים ומכריעה בהמשך — לא כל מה שמופיע בסוגיה הוא ההלכה הסופית.

משנה א' • יחידה ו

במקום פסידא — עביד איניש דינא לנפשיה

כ"ז ע"ב

סיכום לכתובה על הלוח

סיפור הבאר — והעיקרון: מתי מותר לעשות דין לעצמך?

1. המעשה: באר של שני שותפים, שכל יום דלה ממנה אחד מהם. בא אחד ודלה ביום שאינו שלו. חברו התרה בו — ולא השגיח. נטל את קת המעדר והכחו.
2. רב נחמן פסק: "מאה פנדי בפנדא למחייה!" (אפילו מאה מכות מותר היה לו) —
3. אפילו למאן דאמר לא עביד איניש דינא לנפשיה (אדם אינו עושה דין לעצמו) — במקום פסידא (במקום הפסד) עביד איניש דינא לנפשיה.
4. כלומר: כשההפסד נגרם עכשיו ואין זמן לבית דין — מותר לאדם להגן על ממונו בכוח.

שאלות לכתובה על הלוח

1. ספר את מעשה הבאר: מי פגע במי, ומה עשה הנפגע? **איתור**
2. מה פירוש "עביד איניש דינא לנפשיה"? תרגם מילה במילה. **הבנה**
3. מהו התנאי שבו הכול מודים שמותר — ומדוע דווקא אז? **הבנה** [במקום פסידא — כי עד שילך לבית דין ההפסד כבר ייגרם]
4. מה ההבדל בין "עושה דין לעצמו" לבין נקמה? נסח את הגבול. **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

אמר ליה מאה פנדי בפנדא למחייה אפילו למאן דאמר לא עביד איניש דינא לנפשיה במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה

תשובון למורה

אמר ליה: מאה פנדי בפנדא למחייה! אפילו למאן דאמר לא עביד איניש דינא לנפשיה — במקום פסידא, עביד איניש דינא לנפשיה.

הסבר: כלל 1 (אומר): "אמר ליה" — נקודתיים. הקריאה "מאה פנדי בפנדא למחייה" — סימן קריאה (רב נחמן פוסק בלהט!). "למאן דאמר" — הפניה לדעה (כמו שראינו בקידושין). הקו המפריד — בין התנאי ("במקום פסידא") לדין. כל הקטע ארמית — שפת הסיפור והפסיקה בבבל.

נקודת קושי צפויה: סוגיה חינוכית נפיצה: תלמידים עלולים לשמוע כאן הכשר לאלימות ("מותר להרביץ למי שלוקח לי!"). לתחום מיד: מדובר במבוגר המגן על ממונו מפני עוול מתמשך, אחרי התראה, כשאין דרך אחרת — ובית הדין הוא שקובע בדיעבד אם צדק. בכיתה ובחצר — הדרך היא מורה/מבוגר, לא ידיים. שווה לעצור על זה בשיעור.

משנה א' • יחידה ז

האם עביד איניש דינא לנפשיה במקום שאין הפסד?

כ"ז ע"ב

סיכום לכתובה על הלוח

המחלוקת האמיתית — כשאפשר לחכות לבית דין:

1. איתמר: רב יהודה אמר: לא עביד איניש דינא לנפשיה; רב נחמן אמר: עביד איניש דינא לנפשיה.
2. היכא דאיכא פסידא (כשיש הפסד) — כולי עלמא לא פליגי: הכול מודים שעושה דין לעצמו.
3. כי פליגי — היכא דליכא פסידא: רב יהודה — כיוון שאין הפסד, ליזיל קמיה דיינא (שילך לפני הדיין); רב נחמן — כיוון דבדין עביד, לא טרח (כיוון שהצדק עמו — אינו חייב לטרוח לבית דין).

שאלות לכתובה על הלוח

1. באיזה מקרה הכול מודים — ובאיזה מקרה נחלקו רב יהודה ורב נחמן? **איתור**
2. מהי סברת רב יהודה? מהי סברת רב נחמן? נסח כל אחת במשפט. **הבנה**
3. זהה את המבנה בקטע: "כולי עלמא לא פליגי... כי פליגי..." — מה תפקידו בצמצום מחלוקות? **מבנה**
4. עם מי אתה מסכים — רב יהודה או רב נחמן? נמק, וחשוב מה היה קורה לחברה אם כולם ינהגו כרב נחמן. **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

דאתמר רב יהודה אמר לא עביד איניש דינא לנפשיה רב נחמן אמר עביד איניש דינא לנפשיה היכא דאיכא פסידא כולי עלמא לא פליגי דעביד איניש דינא לנפשיה כי פליגי היכא דליכא פסידא

תשובון למורה

דאתמר: רב יהודה אמר: לא עביד איניש דינא לנפשיה. רב נחמן אמר: עביד איניש דינא לנפשיה. היכא דאיכא פסידא — כולי עלמא לא פליגי דעביד איניש דינא לנפשיה; כי פליגי — היכא דליכא פסידא.

הסבר: כלל 3 (מונחי דיון): "איתמר" — מונח 5 בתשובון: פתיחה למימרה אמוראית (עיגול + נקודתיים). מבנה מחלוקת מדויק: שתי דעות זו מול זו (נקודה ביניהן), ואז צמצום — "כולי עלמא לא פליגי... כי פליגי..." עם קו מפריד ונקודה-פסיק. זהו המבנה שפגשנו בקידושין ("הוא לפדות ובנו לפדות") — התבנית חוזרת בכל הש"ס.

נקודת קושי צפויה: ההיגיון של רב נחמן ("בדין עביד — לא טרח") נשמע מסוכן: כל אחד בטוח שהצדק איתו! לחדד: גם לרב נחמן, מי שעשה דין לעצמו ויתברר בבית הדין שטעה — ישלם על הכול. כלומר הוא פועל על אחריותו המלאה. להלכה נפסק כרב נחמן — אבל הסיכון הזה הוא הבלם המרכזי.

משנה א' • יחידה ח

כניסה לחצר חברו ללא רשות כדי לקחת רכוש אישי

כ"ז ע"ב – כ"ח ע"א

סיכום לכתבה על הלוח

קושיה על רב נחמן מבריתא בן בג בג — ודחייתה:

1. מתיב רב כהנא (מקשה ממקור תנאי): בן בג בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות — שמא תיראה עליו כגנב.
2. והמשך דבריו: "אלא שבור את שיניו ואמור לו: שלי אני נוטל" — משמע שאסור לעשות דין עצמי בלי אזהרה?
3. הדחייה: בן בג בג יחידאה הוא — דעת יחיד, ופליגי רבנן עליה (וחכמים חולקים עליו).
4. רבי ינאי פירש אחרת: "שבור את שיניו" — בדין (בבית דין); והגמרא דוחה: אם כך היה צריך לומר "ואומרים לו", לא "ואמור לו"! קשיא.

שאלות לכתבה על הלוח

1. מה אסר בן בג בג — ומה הנימוק "שמא תיראה עליו כגנב"? **הבנה**
2. כיצד דוחה הגמרא את הקושיה על רב נחמן? **איתור** [בן בג בג יחידאה הוא ופליגי רבנן עליה]
3. מה ניסה רבי ינאי לפרש — ומדוע נדחה פירושו מדקדוק הלשון? **הבנה**
4. "שמא תיראה עליו כגנב" — מה מלמד הנימוק על חשיבות מראית העין, גם כשאתה צודק? **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

מתיב רב כהנא בן בג בג אומר אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות שמא תראה עליו כגנב אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל

תשובון למורה

מתיב רב כהנא, בן בג בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות, שמא תראה עליו כגנב. אלא שבור את שיניו, ואמור לו: שלי אני נוטל.

הסבר: כלל 3 (מונחי דיון): "מתיב" — הקשאה ממקור תנאי (קרוב ל"מיתיבי" שפגשנו — עיגול!). **כלל 1 (אומר):** "בן בג בג אומר" — נקודתיים; וגם הציטוט הפנימי "ואמור לו: שלי אני נוטל" — נקודתיים לפני הדיבור הישיר. הפסיק לפני "שמא" — מפריד בין האיסור לנימוקו.

נקודת קושי צפויה: השם המוזר "בן בג בג" מצחיק את הכיתה — אפשר לרתום: לפי המסורת היה גר (בן אברהם ושרה — ב"ג = בן גר), ושמו הוצפן מפני הרומאים. וההלכה המעשית חשובה לחייהם: גם כשמשוהו שלך אצל חבר — לא נכנסים ולא לוקחים בלי רשות. הצדק בתוצאה אינו מכשיר את הדרך.

כ"ח ע"א

שור שעלה על גבי חברו להורגו

משנה א' • יחידה ט

סיכום לכתובה על הלוח

קושיה שנייה על רב נחמן — משור על גבי שור:

1. **תא שמע:** שור שעלה על גבי חברו להורגו, ובא בעל התחתון ושמט את שלו (משך את שורו מלמטה), ונפל עליו ומת — פטור.
2. הקושיה: **מאי לאו במועד** — הרי מדובר בשור מועד, שבעליו של התחתון לא יפסיד ממנו כלום ("ליכא פסידא") — ובכל זאת מותר היה לו לפעול, כרב נחמן?
3. הדחייה: **לא, בתם — דאיכא פסידא** (בשור תם, שמשלם רק חצי נזק — יש לבעל התחתון הפסד, והכול מודים).
4. והסיפא: **דחפו לעליון ומת — חייב. מדוע? שהיה לו לשוטט ולא שמטו** — יכול היה להציל בדרך עדינה ובחר בדרך מזיקה.

שאלות לכתובה על הלוח

1. מה ההבדל בין "שמט את שלו" ל"דחפו לעליון" — ומה הדין בכל אחד? **איתור**
2. כיצד ניסתה הגמרא להוכיח מכאן כרב נחמן, וכיצד נדחתה ההוכחה? **הבנה**
3. "היה לו לשוטט ולא שמטו" — נסח את העיקרון: כשמצילים, איזו דרך חייבים לבחור? **הבנה** [הדרך שמצילה בלי להזיק — ואם הזיק כשהייתה דרך עדינה, חייב]
4. תן דוגמה מחיי היומיום לעיקרון "אפשר להציל בדרך שאינה מזיקה". **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

תא שמע שור שעלה על גבי חברו להורגו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליו ומת פטור מאי לאו במועד דליכא פסידא לא בתם דאיכא פסידא

תשובון למורה

תא שמע: שור שעלה על גבי חברו להורגו, ובא בעל התחתון ושמט את שלו, ונפל עליו ומת — פטור. מאי לאו במועד, דליכא פסידא? לא, בתם — דאיכא פסידא.

הסבר: כלל 3 (מונחי דיון): "תא שמע" — מונח 1 בתשובון (עיגול + נקודתיים); **"מאי לאו"** — ניסיון ההוכחה ("האם לא מדובר ב...?") — סימן שאלה; **"לא, ב..."** — הדחייה. זהו מבנה תא-שמע-ודחייה שיחזור בכל היחידות הבאות: הגמרא מנסה להוכיח — ונדחית שוב ושוב.

נקודת קושי צפויה: מכאן ועד סוף משנה א' — שרשרת של שבע קושיות "תא שמע" על רב נחמן, וכולן נדחות. כדאי לפתוח טבלת מעקב על הלוח (המקור ← ההוכחה ← הדחייה) ולמלא אותה יחידה אחר יחידה — כך התלמידים רואים את הסוגיה כמסע אחד ולא כאוסף מקרים. בלי הטבלה — הם יטבעו.

כ"ח ע"א

הממלא חצר חברו כדי יין וכדי שמן

משנה א' • יחידה י

סיכום לכתובה על הלוח

תא שמע שלישי — בעל החצר ששובר כדים:

1. תא שמע: הממלא חצר חברו כדי יין וכדי שמן — בעל החצר משבר ויוצא, משבר ונכנס! לכאורה ראה מפורשת לרב נחמן: עושה דין לעצמו ושובר!
2. אמר רב נחמן בר יצחק (הדחיה): משבר ויוצא — לבית דין; משבר ונכנס — להביא זכיותיו (מסמכיו): רק כשהוא בדרכו לבית הדין, שאז זה מקום פסידא של רגע — לא סתם.

שאלות לכתובה על הלוח

1. מה עשה ממלא החצר — ומה מותר לבעל החצר לפי הברייתא? **איתור**
2. כיצד מעמיד רב נחמן בר יצחק את הברייתא כך שלא תוכיח כרב נחמן? **הבנה** [השבירה מותרת רק בדרכו לבית דין ולהבאת ראיותיו]
3. מה ההיגיון: מדוע דווקא ההליכה לבית דין מתירה לשבור? **חשיבה** [זו דרך היציאה היחידה — נחסמה גישתו למשפט, וזה עצמו פסידא]

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

תא שמע הממלא חצר חברו כדי יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס אמר רב נחמן בר יצחק משבר ויוצא לבית דין משבר ונכנס להביא זכיותיו

תשובון למורה

תא שמע: הממלא חצר חברו כדי יין וכדי שמן — בעל החצר משבר ויוצא, משבר ונכנס! אמר רב נחמן בר יצחק: משבר ויוצא — לבית דין, משבר ונכנס — להביא זכיותיו.

הסבר: "תא שמע" — עיגול ונקודתיים; ההוכחה מסתיימת בסימן קריאה ("משבר ונכנס!"). **כלל 1:** "אמר רב נחמן בר יצחק" — נקודתיים. שימו לב לזהירות: רב נחמן **בר יצחק** הוא אמורא אחר מרב נחמן שבמחלוקת! הקווים המפרידים בתירוץ — בין הפעולה ליעדה ("משבר ויוצא — לבית דין").

נקודת קושי צפויה: שני "רב נחמן" באותה סוגיה (רב נחמן [בר יעקב] בעל המחלוקת, ורב נחמן בר יצחק המתיר) — מלכודת בטוחה לתלמידים. לעצור ולהראות: שם האב מבדיל בין אמוראים. טיפ למבחן: לקרוא תמיד את השם המלא עד הסוף.

כ"ח ע"א

נרצע שכלו לו ימיו

משנה א' • יחידה יא

סיכום לכתיבה על הלוח

תא שמע רביעי — האדון שמכה עבד שסירב להשתחרר:

1. רקע: עבד עברי נרצע עובד עד היובל. **נרצע שכלו לו ימיו** (הסתיים זמנו) **ורבו מסרהב בו לצאת** (מפציר בו לצאת) — והעבד מסרב להשתחרר!
2. הבריי"ת: אם האדון **חבל ועשה בו חבורה — פטור, תלמוד לומר: "לא תקחו כופר... לשוב"** — לא תיקחו כופר לשב (מי שאמור לשוב לחירות).
3. לכאורה ראיה לרב נחמן — האדון עושה דין לעצמו אף שאין לו הפסד! הדחייה: **הכא במאי עסקין — בעבדא גנבא** (בעבד גנב — שהישארותו גורמת הפסד).
4. וכשהוקשה "עד עכשיו לא גנב ועכשיו גנב?" — תירוץ נוסף: **רב נחמן בר יצחק אמר: בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית** — עד עכשיו בהיתר, ועכשיו באיסור.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מיהו "נרצע שכלו לו ימיו" — ומה הבעיה שנוצרה? **הבנה**
2. מדוע האדון פטור אם חבל בו? מהי דרשת הפסוק? **איתור**
3. מהן שתי ההעמדות שבהן דוחה הגמרא את הראיה — ומה משותף להן? **הבנה** [עבדא גנבא / שפחה כנענית — בשתייהן יש לאדון הפסד או איסור מתמשך]
4. זהה בקטע את המונחים "תלמוד לומר" ו"הכא במאי עסקין" בתשובון (24, 15) — מה תפקיד כל אחד? **מבנה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

תא שמע מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור תלמוד לומר לא תקחו כופר לשוב הכא במאי עסקין בעבדא גנבא

תשובון למורה

תא שמע: מניין לנרצע שכלו לו ימיו, ורבו מסרהב בו לצאת, וחבל ועשה בו חבורה — שהוא פטור? תלמוד לומר: "לא תקחו כופר... לשוב". הכא במאי עסקין — בעבדא גנבא.

הסבר: שלושה מונחי תשובון בקטע אחד: "תא שמע" (1), "תלמוד לומר" (24 — נקודתיים לפני הפסוק), "הכא במאי עסקין" (15 — האוקימתא הדוחה, קו מפריד לפני ההעמדה). גם "מניין ל...?" — שאלת מקור (סימן שאלה), כמו "מנלן" שפגשנו בקידושין.

נקודת קושי צפויה: עולם העבדות זר לתלמידים ודורש 3 משפטי רקע: עבד עברי = יהודי שנמכר לשש שנים; נרצע = שבחר להישאר עד היובל; שפחה כנענית מותרת לעבד רק בזמן עבדותו. בלי הרקע — הסוגיה לא מובנת. ואפשר להאיר: התורה דוחפת את העבד לחירות — עד כדי כך שהמעבד את שחרורו נחשב חוטא.

כ"ח ע"א

המניח את הכד — חזרה למשנה שלנו

משנה א' • יחידה יב

סיכום לכתיבה על הלוח

תא שמע חמישי — מהמשנה שפתחה את הפרק:

1. **תא שמע:** "המניח את הכד... ונתקל בה ושברה — פטור". הדיוק: **טעמא דנתקל, הא שברה — חייב!** (דווקא נתקל פטור — משמע שהשובר בכוונה חייב, ושלא כרב נחמן — הרי הכד מכשול בדרכו!)
2. **אמר רב זביד משמיה דרבא:** **הוא הדין אפילו שברה** — באמת גם השובר בכוונה פטור.
3. ולמה נכתב "נתקל"? **אידי דקבעי למיתני סיפא** "ואם הוזק בה" — שבסיפא דווקא נתקל (שאם שבר בכוונה וניזוק — **הוא אזיק נפשיה**, הזיק את עצמו) — **קתני רישא נתקל**.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. איזה דיוק מלשון המשנה מנסה להוכיח נגד רב נחמן? **הבנה**
2. מה מחדש רב זביד — ומדוע בכל זאת כתבה המשנה "נתקל"? **איתור** [הוא הדין אפילו שבר; "נתקל" נכתב בגלל הסיפא, ששם דווקא נתקל]
3. "הוא אזיק נפשיה" — מדוע השובר בכוונה שניזוק אינו מקבל פיצוי? **הבנה**
4. "אידי דקבעי למיתני סיפא — קתני רישא": מה מלמד הכלל הזה על קריאת משניות? **מבנה** [לשון הרישא נבחרת לפעמים בגלל הסיפא — לא כל מילה היא דיוק הלכתי]

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

תא שמע המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור טעמא דנתקל בה הא שברה חייב אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין אפילו שברה

תשובון למורה

תא שמע: המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה — פטור. טעמא דנתקל בה, הא שברה — חייב! אמר רב זביד משמיה דרבא: הוא הדין אפילו שברה.

הסבר: המשנה המצוטטת — בעברית; הדיוק ("טעמא ד... הא...") — בארמית: **כלל 2 (מעבר שפה)** מסמן את קפיצת הדיון. הדיוק מסתיים בסימן קריאה. **כלל 1:** "אמר רב זביד משמיה דרבא" — מסירה בשם רבא, נקודתיים ושני קווים תחתונים. תבנית "טעמא ד... הא..." — דיוק מדיוקי המשנה, כלי מרכזי בגמרא.

נקודת קושי צפויה: הסוגיה חוזרת למשנה שכבר למדו לפני שבועות — הזמנות מצוינת לחזרה, אבל גם מקור לבלבול: "למה שוב המניח את הכד?" להסביר את המהלך: הגמרא סורקת את כל המקורות שיכולים להפריך את רב נחמן — כולל המשנה שלנו עצמה. זה שיעור על יסודיות הבדיקה התלמודית.

כ"ח ע"א

"וקצתה את כפה" — ממון

משנה א' • יחידה יג

סיכום לכתובה על הלוח

תא שמע שישי — האישה שהצילה את בעלה:

1. הפסוק (דברים כ"ה): אישה שהחזיקה במבושיו של איש הרב עם בעלה — "וקצתה את כפה". חז"ל דרשו: **ממון** (קנס כספי, לא קציצת יד ממש).
2. הקושיה: **מאי לאו בשאינה יכולה להציל על ידי דבר אחר?** — אם חייבת אף כשלא הייתה דרך אחרת להציל את בעלה — קשה לרב נחמן!
3. הדחייה: **לא, שיכולה להציל על ידי דבר אחר** — חייבת רק כי בחרה בדרך פוגעת כשהייתה דרך עדינה.
4. והחידוד מהסיפא: אם **אינה יכולה להציל בדרך אחרת** — נעשה ידה כשליח בית דין, ופטורה.

שאלות לכתובה על הלוח

1. מה דרשו חכמים מ"וקצתה את כפה" — ומה זה מלמד על דרך הלימוד של פסוקי עונשין? **הבנה**
2. באיזה מקרה האישה חייבת ממון — ובאיזה פטורה? **איתור**
3. "נעשה ידה כשליח בית דין" — הסבר את הדימוי: מתי אדם פרטי נחשב כזרוע של בית הדין? **הבנה** [כשפועל בצדק בדרך היחידה האפשרית — הוא כמבצע את מה שבית הדין היה מורה]
4. השווה ליחידה ט' ("היה לו לשומטו"): איזה עיקרון משותף עולה משתי הסוגיות? **מבנה** [חובה לבחור את דרך ההצלה הפחות מזיקה]

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

תא שמע וקצתה את כפה ממון מאי לאו בשאינה יכולה להציל על ידי דבר אחר לא שיכולה להציל על ידי דבר אחר

תשובון למורה

תא שמע: "וקצתה את כפה" — ממון. מאי לאו בשאינה יכולה להציל על ידי דבר אחר? לא, שיכולה להציל על ידי דבר אחר.

הסבר: "תא שמע" + פסוק במירכאות + קו מפריד לפני הדרשה ("— ממון") — כמו שראינו בדרשות קידושין ("בניך — ולא בנותיך"). "מאי לאו...?" — ניסיון ההוכחה בסימן שאלה; "לא, ..." — דחייה קצרה ונקודה. התבנית כבר שגורה — לתת לתלמידים לפסק לבד ולבדוק בזוגות.

נקודת קושי צפויה: הנושא עדין (מקרה הפסוק אינטימי) — אפשר ללמד את העיקרון בלי להאריך בפרטי המקרה: אדם שפגע כדי להציל, כשהייתה דרך עדינה יותר — חייב. הדרשה "וקצתה את כפה — ממון" גם פותחת חלון לעיקרון גדול: חז"ל קיבלו במסורת שעונשי גוף בפסוקים אלה = תשלום ממון (כמו "עין תחת עין").

כ"ח ע"א

דרך הרבים עוברת בתוך שדהו

משנה א' • יחידה יד

סיכום לכתיבה על הלוח

תא שמע שביעי — בעל השדה שהחליף את הדרך:

1. **תא שמע:** דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, **נטלה ונתן להם מן הצד** (חסם את הדרך והציע דרך חלופית בצד) — **מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו:** הדרך החדשה נשארת לרבים — והישנה לא חוזרת אליו!
2. הקושיה: אם עבד איניש דינא לנפשיה — **לנקוט פזרא וליתיב!** (שייקח מקל וישב לשמור על שדהו!)
3. **אמר רב זביד משמיה דרבא:** גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון (חכמים גזרו — כדי שלא יחליף לרבים בדרך עקומה וארוכה).
4. **רב אשי אמר:** כל מן הצד — **דרך עקלתון הוא:** קרובה לזה ורחוקה לזה — לעולם אי אפשר להחליף דרך רבים בלי לפגוע במישהו.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מה עשה בעל השדה — ומה קבעה הברייתא על שתי הדרכים? **איתור**
2. הסבר את הקושיה "לנקוט פזרא וליתיב" — איך היא קשורה לרב נחמן? **הבנה**
3. מה ההבדל בין תירוץ רב זביד לתירוץ רב אשי? **הבנה** [רב זביד — גזירה שמא יתן עקלתון; רב אשי — כל דרך צדדית היא בהכרח עקלתון למישהו]
4. "קרובה לזה ורחוקה לזה" — מדוע אי אפשר לפגוע בדרך של רבים גם כשנותנים תחליף? מה זה מלמד על זכויות הציבור? **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

תא שמע הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו ואי אמרת עבד איניש דינא לנפשיה לנקוט פזרא וליתיב

תשובון למורה

תא שמע: הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד — מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו. ואי אמרת עבד איניש דינא לנפשיה — לנקוט פזרא וליתיב!

הסבר: "תא שמע" — עיגול ונקודתיים; הברייתא בעברית עם קו מפריד בין המעשה לדין. **"ואי אמרת"** — פתיחת הקושיה מהשיטה הנבחנת (ארמית — מעבר שפה!), והקושיה מסתיימת בסימן קריאה. "לנקוט פזרא וליתיב" — ביטוי ציורי ששווה להסביר: שייקח מקל וישב לשמור.

נקודת קושי צפויה: "מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו" — דין קשה לעיכול: האיש הפסיד פעמיים! להסביר את העומק: דרך שהוחזקה לרבים היא של הרבים — אי אפשר להפקיע אותה חד-צדדית, והמנסה — משלם את המחיר. רלוונטי להפליא לזכויות על שבילים ושטחים ציבוריים היום.

כ"ח ע"א

בעל הבית שהניח פאה

משנה א' • יחידה טו

סיכום לכתיבה על הלוח

תא שמע אחרון — והפעם מהלכות מתנות עניים:

- 1. תא שמע:** בעל הבית שהניח פאה מצד אחד של השדה, ובאו עניים ונטלו מצד אחר — זה וזה פאה (שני הצדדים קדושים כפאה).
- 2. הקושיה:** אם עבד איניש דינא לנפשיה — לנקוט פזרא וליתבי וימנע מהם לקטוף מהצד הלא-נכון!
- 3. אמר רבא: מאי "זה וזה פאה" — לפוטרי מן המעשר:** אין הכוונה שהעניים צדקו, אלא ששני הצדדים פטורים ממעשר (כדין פאה) — ואין מכאן ראיה.
- 4. סיום הסוגיה:** כל שבע הקושיות נדחו — והלכה כרב נחמן: עבד איניש דינא לנפשיה (כשהצדק עמו, ועל אחריותו).

שאלות לכתיבה על הלוח

- מה קבעה הברייתא על פאה שנלקחה מהצד הלא-נכון — ואיך זה נראה כקושיה על רב נחמן? **הבנה**
- כיצד מעמיד רבא את "זה וזה פאה"? **איתור** [לפוטרי מן המעשר — לא שהעניים רשאים]
- סכם את מסע הסוגיה: כמה קושיות "תא שמע" נדחו — ומה המסקנה להלכה? **מבנה** [שבע; הלכה כרב נחמן — עבד איניש דינא לנפשיה]
- מדוע לדעתך הגמרא טורחת לבדוק שבעה מקורות — במקום להכריע מיד? **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

תא שמע בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה וזה פאה אמר רבא מאי זה וזה פאה לפוטרי מן המעשר

תשובון למורה

תא שמע: בעל הבית שהניח פאה מצד אחד, ובאו עניים ונטלו מצד אחר — זה וזה פאה. אמר רבא: מאי "זה וזה פאה"? לפוטרי מן המעשר.

הסבר: "תא שמע" אחרון בשרשרת. **כלל 1:** "אמר רבא" — נקודתיים. "מאי 'זה וזה פאה'?" — רבא שואל על פירוש הביטוי (סימן שאלה, והציטוט במירכאות) ומיד עונה. קטע קצר לסיום — מתאים לתרגול עצמאי ולסיכום הטבלה מהלוח.

נקודת קושי צפויה: צריך דקת רקע על פאה (השארית קצה שדה לעניים) ומעשר. והרגע החשוב: לסגור את טבלת שבע הקושיות שנפתחה ביחידה ט' ולחגוג את המסקנה — רב נחמן יצא מנצח. תלמיד שמסכם את כל המסע בטבלה אחת — מחזיק סוגיה תלמודית שלמה ביד. זה הישג שראוי לציין בכיתה.

יחידות ההוראה — משנה ב'

כ"ח ע"א – ע"ב

נזק שנגרם לאדם מחפץ שנשבר ברשות הרבים

משנה ב' • יחידה א

סיכום לכתיבה על הלוח

המשנה השנייה — הכד שכבר נשבר:

1. נשברה כדו ברשות הרבים, והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית — חייב (הוחלק במים שנשפכו, או נפצע מהחרסים).
2. רבי יהודה אומר: במתכוון — חייב, באינו מתכוון — פטור.
3. ההבדל ממשנה א': שם הכד הונח בכוונה; כאן הוא נשבר מעצמו — והשאלה אם בעליו אחראי גם למה שכבר יצא משליטתו.
4. מהי בדיוק ה"כוונה" שרבי יהודה דורש? — בכך תעסוק כל הסוגיה הבאה.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מהם שני אופני הנזק שהמשנה מונה ("הוחלק במים" / "לקה בחרסית")? **איתור**
 2. במה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה? **איתור**
 3. השווה למשנה א': מה ההבדל בין "המניח את הכד" ל"נשברה כדו" — ולמה הוא משמעותי? **מבנה** [הנחה = מעשה מכוון; שבירה = אירוע שקרה מעצמו — האחריות שונה]
 4. נסח את המשנה בכאמד"ט: כותרת, אומר, מקרה, דין (למי טעם? שים לב שאין!). **מבנה**
- קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

נשברה כדו ברשות הרבים והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב רבי יהודה אומר במתכוין חייב באינו מתכוין פטור

תשובון למורה

נשברה כדו ברשות הרבים, והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית — חייב. רבי יהודה אומר: במתכוין — חייב, באינו מתכוין — פטור.

הסבר: משנה עם מחלוקת: דעת תנא קמא נסגרת בנקודה, **כלל 1 (אומר)** — "רבי יהודה אומר" — נקודתיים. המבנה המקביל אצל רבי יהודה ("במתכוין — חייב, באינו מתכוין — פטור") — קו מפריד בכל צלע ופסיק ביניהן. דוגמה יפה לכאמד"ט בלי "טעם" — כמו שכתוב בעמוד המבנה: לא כל המרכיבים חייבים להופיע!

נקודת קושי צפויה: התלמידים לא מבינים בהתחלה מה השאלה — "נשבר לו כד, מה הוא אשם?" בדיוק! זו הנקודה: הסוגיה כולה תברר מתי אדם אחראי גם ל"תאונות" של רכושו. כדאי לפתוח בשאלה מחייהם: נשפך לך בקבוק במסדרון ומישהו החליק — אתה אשם? לתת להם לטעון לשני הכיוונים לפני הלימוד.

כ"ח ע"ב

מחלוקת רב ושמואל — חייב מדין שור או מדין בור?

משנה ב' • יחידה ב

סיכום לכתיבה על הלוח

מכוח איזה אב-נזיקין חייב בעל הכד? יסוד הסוגיה:

1. רקע: בור פטור על כלים ("חמור — ולא כלים") ופטור על אדם שמת בו ("שור — ולא אדם"); שור (ממונו שהזיק) — חייב על הכול.
2. שמואל: אבנו סכיננו ומשאו שהניחם ברה"ר — מבורו למדנו (דינם כבור): לעניין מיתה — פטור על אדם, אבל לעניין נזקין — אדם חייב, וכלים פטורים.
3. רב: היכא דאפקרינהו (כשהפקירם) — דינם כבור; אבל היכא דלא אפקרינהו — ממונו הוא (חייב מדין שור, גם על כלים).
4. נפקא מינה גדולה: ניזוקו כלים מהחרסים — לרב (בלא הפקיר) חייב, לשמואל פטור.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מה ההבדל בין נזקי "בור" לנזקי "שור" לעניין כלים? איתור [בור פטור על כלים; שור (ממונו) חייב]
2. מהי שיטת שמואל — מאיזה אב נלמדים אבנו סכיננו ומשאו? הבנה
3. מהו התנאי שרב מוסיף — ומה הדין כשלא הפקיר? הבנה [לא הפקיר — ממונו הוא וחייב כשור]
4. נסח את הנפקא-מינה: באיזה מקרה בדיוק יחלקו רב ושמואל בדיון? מבנה

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

מכדי אבנו וסכיננו ומשאו מבורו למדנו וכולן אני קורא בהן שור ולא אדם חמור ולא כלים והני מילי לענין קטלא אבל לענין נזקין אדם חייב וכלים פטורין

תשובון למורה

מכדי אבנו וסכיננו ומשאו — מבורו למדנו, וכולן אני קורא בהן: "שור" — ולא אדם, "חמור" — ולא כלים. והני מילי לענין קטלא, אבל לענין נזקין — אדם חייב, וכלים פטורין.

הסבר: "מכדי" — "הרי" — פתיחת הנחת יסוד. הדרשות "שור — ולא אדם, חמור — ולא כלים" — ציטוט במירכאות וקו מפריד לפני המיעוט (התבנית מקידושין: "בניך — ולא בנותיך"). "והני מילי" — מונח 25 בתשובון: צמצום הדין! פסיק מפריד בין תחום המיתה לתחום הנזקין.

נקודת קושי צפויה: היחידה הזו היא הבסיס לכל משנה ב' — בלעדיה שום דבר בהמשך לא יובן. חובה לוודא שהתלמידים שולטים ברקע מפרק א' (ארבעה אבות נזיקין, פטורי בור) לפני שנכנסים. מומלץ לפתוח בטבלת שור/בור על הלוח (מי חייב על מה) ולהשאיר אותה שם לאורך כל לימוד המשנה.

כ"ח ע"ב

ברייתא רב אושעיא — נזקי כלים בבור

משנה ב' • יחידה ג

סיכום לכתיבה על הלוח

קושיה על רב מברייטא — שנראית סותרת את עצמה:

1. **מתיב רב אושעיא:** "ונפל שמה שור או חמור" — שור ולא אדם, חמור ולא כלים; נפל שור וכליו — **חייב על הבהמה ופטור על הכלים**.
2. והברייטא ממשיכה: **הא למה זה דומה — לאבנו סכיננו ומשאנו שהניחן ברה"ר והזיקו** — משמע שגם באבנו וסכיננו כלים פטורים — **קשיא לרב!**
3. אבל הסיפא: **לפיכך, אם הטיח צלוחיתו באבן — חייב** — חיוב על כלי! **קשיא לשמואל!**
4. **רישא קשיא לרב, וסיפא קשיא לשמואל** — הברייטא "תוקפת" את שניהם, וכל אחד יצטרך לתרץ לשיטתו (יחידה ד').

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מה דורשת הברייטא מהפסוק "ונפל שמה שור או חמור"? **איתור**
 2. מדוע הרישא קשה לרב? **הבנה** [היא משווה אבנו וסכיננו לבור ופוטרת כלים — בלי לחלק אם הפקיר]
 3. מדוע הסיפא קשה לשמואל? **הבנה** ["הטיח צלוחיתו באבן — חייב" — חיוב על נזקי כלים, ולשמואל דינו כבור הפטור על כלים]
 4. הגמרא אף מקשה שהברייטא סותרת את עצמה ("רישא פטור וסיפא חייב"). נסח את הסתירה הפנימית. **מבנה**
- קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק**

מתיב רב אושעיא ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים מכאן אמרו נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרו חייב על הבהמה ופטור על הכלים

תשובון למורה

מתיב רב אושעיא: "ונפל שמה שור או חמור" — "שור" ולא אדם, "חמור" ולא כלים. מכאן אמרו: נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו, חמור וכליו ונתקרו — חייב על הבהמה, ופטור על הכלים.

הסבר: "מתיב" — קושיה ממקור תנאי (עיגול). מבנה מדרש הלכה: פסוק ← דרשת מיעוט (קו מפריד) ← **"מכאן אמרו"** — נקודתיים לפני ההלכה הנגזרת. המבנה המקביל ("שור וכליו... חמור וכליו...") — פסיקים, וקו מפריד לפני הדין הכפול ("חייב על הבהמה, ופטור על הכלים").

נקודת קושי צפויה: "קשיא לרב וקשיא לשמואל" מבלבל — התלמידים רגילים שקושיה תוקפת צד אחד. לצייר את הברייטא כחץ דו-ראשי על הלוח: הרישא פוגעת ברב, הסיפא בשמואל. וזה בדיוק היופי שההמשך יגלה: כשברייטא קשה לשני הצדדים — כנראה שכל אחד יקרא אותה אחרת. מתח לקראת היחידה הבאה.

כ"ח ע"ב

רב ושמואל מתרצים את הברייתא — כל אחד לשיטתו

משנה ב' • יחידה ד

סיכום לכתיבה על הלוח

"מתרץ לטעמיה" — אותה ברייתא, שתי קריאות:

- 1. רב מתרץ לטעמיה:** הפטור על כלים שברישא — **במה דברים אמורים, כשהפקירן**; אבל לא הפקירן — חייב. **לפיכך** הטיח צלוחיתו באבן (שלא הופקרה) — **חייב**.
- 2. ושמואל מתרץ לטעמיה:** הברייתא כולה כבור — והסיפא "לפיכך... חייב" היא לפי **רבי יהודה, דמחייב על נזקי כלים בבור** (דעת יחיד שמחייבת כלים בבור).
- 3. התוצאה:** הברייתא כבר אינה קשה לאיש — כל שיטה קוראת אותה בעקביות פנימית.

שאלות לכתיבה על הלוח

- 1.** כיצד מיישב רב את הרישא עם שיטתו? באיזה תנאי מדובר הפטור? **הבנה**
 - 2.** כיצד מיישב שמואל את הסיפא — לדעת מי היא שנויה? **הבנה** [כרבי יהודה המחייב על נזקי כלים בבור]
 - 3.** מהו "מתרץ לטעמיה"? הסבר את הכלל: מחלוקת אמוראים איך נבחנת מול ברייתא קשה? **מבנה**
 - 4.** האם אחרי התירוצים אפשר להכריע מי צודק — רב או שמואל? מה זה מלמד על מחלוקות? **חשיבה** [לא — שניהם עקביים; ההכרעה תבוא מכללי פסיקה, לא מהברייתא]
- קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק**

אלא רב מתרץ לטעמיה ושמואל מתרץ לטעמיה רב מתרץ לטעמיה במה דברים אמורים כשהפקירן אבל לא הפקירן חייב לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב

תשובון למורה

אלא: רב מתרץ לטעמיה, ושמואל מתרץ לטעמיה. רב מתרץ לטעמיה: במה דברים אמורים — כשהפקירן, אבל לא הפקירן — חייב; לפיכך, הטיח צלוחיתו באבן — חייב.

הסבר: "אלא" — נקודת מפנה בסוגיה (אחרי שהקושיות מוצו): נקודתיים אחריה. **"במה דברים אמורים"** (בד"א) — מונח חשוב: צמצום הדין למקרה מסוים — קו מפריד לפני התנאי. "לפיכך" — מסקנה. שימו לב לסימטריה: שני התירוצים נפתחים באותן מילים בדיוק — X מתרץ לטעמיה".

נקודת קושי צפויה: "מתרץ לטעמיה" הוא כלי למדני שדורש בגרות: להחזיק שתי קריאות שלמות של אותו טקסט במקביל. תרגיל שעובד: לחלק את הכיתה לשניים — "בית רב" ו"בית שמואל" — וכל קבוצה קוראת את הברייתא בקול לפי שיטתה ומסבירה כל שורה. הוויכוח בין הקבוצות = הבנת הסוגיה.

כ"ח ע"ב

בירור הסיפא: "הטיח צלוחיתו באבן — חייב"

משנה ב' • יחידה ה

סיכום לכתיבה על הלוח

מבט מקרוב על שלוש המילים שהסעירו את הסוגיה:

1. המקרה: אדם הולך ברה"ר, נתקל באבן שהונחה שם, וצלוחיתו (בקבוקו) נשברה על האבן — בעל האבן חייב על הצלוחית.
2. לרב — החיוב פשוט: באבן שלא הופקרה, שדינה כממונו (שור), החייב גם על כלים.
3. לשמואל — החיוב הוא חידוש של רבי יהודה בלבד, ולהלכה (כרבנן) — נזקי כלים בבור פטורים.
4. הגמרא אף חידדה: "ולטעמך, תיקשי לך היא גופא — רישא פטור וסיפא חייב!" — הסתירה הפנימית עצמה הכריחה את שני התירוצים.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. תאר במילים שלך את מקרה "הטיח צלוחיתו באבן" — מי הניח, מי נתקל, מה נשבר? **הבנה**
2. מדוע לרב החיוב כאן "חלק" — ולשמואל הוא דורש העמדה מיוחדת? **הבנה**
3. מה ההבדל המעשי להלכה בין שתי הקריאות במקרה שנשבר לך טלפון ממכשול ברחוב? **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

לפיכך אם הטיח צלוחיתו באבן חייב רישא קשיא לרב וסיפא קשיא לשמואל

תשובון למורה

לפיכך, אם הטיח צלוחיתו באבן — חייב. רישא קשיא לרב, וסיפא קשיא לשמואל!

הסבר: "לפיכך" — פסיק אחריו; קו מפריד בין המקרה לדין. סיכום הקושיה הכפולה — "רישא קשיא לרב, וסיפא קשיא לשמואל" — פסיק בין הצלעות המקבילות וסימן קריאה בסוף. "קשיא" — מונח 4 בתשובון: קושיה שנשארת עומדת (עד שיבואו התירוצים).

נקודת קושי צפויה: יחידת עיכול קצרה אחרי שתי יחידות כבדות — לנצל אותה לחזרה: לבנות עם הכיתה תרשים זרימה אחד של כל המהלך (ברייטא ← קשיא לרב ← קשיא לשמואל ← סתירה פנימית ← שני תירוצים). מי שמצליח לשרטט את הזרימה — מוכן להמשיך. מי שלא — עכשיו הזמן לעצור, לא אחר כך.

משנה ב' • יחידה ו

מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה לפי רבה — כוונות בעל הכד

כ"ח ע"ב

סיכום לכתיבה על הלוח

חוזרים למשנה: מהי ה"כוונה" שרבי יהודה דורש?

1. רבי יהודה אומר: במתכוין חייב וכו'. היכי דמי מתכוין? (מהו המקרה של "מתכוין"?)
2. אמר רבה: במתכוין להורידה למטה מכתפו — אפילו רק התכוון להוריד את הכד בזהירות (ולא נשמר והכד נשבר) — לרבי יהודה זו "כוונה" מספקת לחייבו.
3. אמר ליה אבוי: מכלל דמחייב רבי מאיר אפילו נפשרה? (יוצא שרבי מאיר [=ת"ק] מחייב אפילו נשמט מעצמו!)
4. אמר ליה: אין — כן! מחייב היה רבי מאיר אפילו אזנה בידו (אפילו נשארה רק הידית בידו — שזה אונס גמור!). וזה מוביל לקושיית היחידה הבאה: אונס — וחייב!?

שאלות לכתיבה על הלוח

1. כיצד מפרש רבה את "מתכוין" של רבי יהודה? מדוע זו כוונה "קטנה" כל כך? **הבנה**
2. מה מסיק אבוי מפירוש רבה לגבי שיטת רבי מאיר? **איתור** [שרבי מאיר מחייב אפילו בנפשרה — ואפילו אזנה בידו]
3. "אזנה בידו" — צייר את התמונה: מה נשאר ביד האיש? מדוע זהו אונס גמור? **הבנה**
4. זהה את המונח "היכי דמי" בתשובון (12) — מה תפקידו בפתיחת הביטוי? **מבנה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

רבי יהודה אומר במתכוין חייב וכו' היכי דמי מתכוין אמר רבה במתכוין להורידה למטה מכתפו אמר ליה אבוי מכלל דמחייב רבי מאיר אפילו נפשרה אמר ליה אין מחייב היה רבי מאיר אפילו אזנה בידו

תשובון למורה

רבי יהודה אומר: במתכוין חייב וכו'. היכי דמי מתכוין? אמר רבה: במתכוין להורידה למטה מכתפו. אמר ליה אבוי: מכלל דמחייב רבי מאיר אפילו נפשרה? אמר ליה: אין, מחייב היה רבי מאיר אפילו אזנה בידו.

הסבר: ציטוט מהמשנה (עם "וכו'") ← "היכי דמי" — מונח 12: בירור המקרה (סימן שאלה + עיגול) ← תשובת רבה ← דו-שיח רבה-אבוי: כל "אמר ליה" בנקודתיים, שאלת אבוי בסימן שאלה, ותשובת רבה נפתחת ב"אין" (=כן) ופסיק. דו-שיח אמוראי חי — מומלץ לקרוא בשני קולות.

נקודת קושי צפויה: המהפך מבלבל: דווקא רבי יהודה "המחמיר לכאורה" (דורש כוונה) מתגלה כמקל — כי בלי כוונה הוא פוטר; ורבי מאיר מחייב גם באונס גמור. לבנות טבלה: שלוש רמות (מתכוון להוריד / נפשרה / אזנה בידו) מול שני התנאים — ולסמן חייב/פטור. הטבלה הזו תשרת את שלוש היחידות הבאות.

כ"ח ע"ב – כ"ט ע"א

חיוב בנזיקין במקרי אונס לפי רבי מאיר

משנה ב' • יחידה ז

סיכום לכתובה על הלוח

אונס – וחייב! והרי אונס רחמנא פטריה:

1. הקושיה על רבי מאיר: "אזנה בידו" – **אונס הוא, ואונס רחמנא פטריה** (התורה פטרה את האונס), **דכתיב: "ולנערה לא תעשה דבר"!**
2. **וכי תימא** (ואם תאמר): זה רק לעניין עונש מיתה, אבל לנזקין חייב – **והתניא**: נשברה כדו ולא סילקה... **וחכמים אומרים: פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים** – הרי שגם בנזקין האונס פטור!
3. והגמרא מודה חלקית: **ומודים חכמים לרבי מאיר באבנו סכיננו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה** – שחייב (כי זו פשיעה); **ומודה רבי מאיר** – בהעלה קנקנים לגג ונפלו **ברוח שאינה מצויה** – שפטור (אונס גמור).

שאלות לכתובה על הלוח

1. מהו הכלל "אונס רחמנא פטריה" – ומאיזה פסוק הוא נלמד? **איתור**
 2. כיצד מוכיחה הגמרא שהפטור מאונס חל גם על נזקי ממון? **הבנה**
 3. מהם שני מקרי הקצה שבהם מודים הצדדים זה לזה (רוח מצויה / רוח שאינה מצויה)? **איתור**
 4. בנה סולם אחריות: פשיעה ← קרוב לפשיעה ← קרוב לאונס ← אונס גמור. היכן כל תנא מציב את הגבול? **חשיבה**
- קטע לפיסוק – המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק**

אמאי אונס הוא ואונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר

תשובון למורה

אמאי? אונס הוא, ואונס רחמנא פטריה, דכתיב: "ולנערה לא תעשה דבר"!

הסבר: קטע קצרצר וטעון: "**אמאי?**" – מדוע? (שאלה בת מילה אחת – סימן שאלה); ואז שרשרת הנימוק בפסיקים: קביעה ("אונס הוא") ← הכלל ("ואונס רחמנא פטריה") ← המקור ("דכתיב" – נקודתיים ופסוק במירכאות) – וסימן קריאה בסוף: זו קושיה חזקה! מצוין להכתבה מהירה.

נקודת קושי צפויה: הפסוק "ולנערה לא תעשה דבר" נאמר בהקשר קשה (נערה מאורסה שנאנסה) – אין צורך להיכנס לפרטיו; מספיק לומר: התורה קבעה שם שמי שנעשה בו מעשה באונס – פטור, ומשם הכלל לכל התורה. הדגש הפדגוגי: התורה שופטת לפי אחריות אמיתית, לא לפי תוצאה – עיקרון שכדאי לחבר להתנהלות בכיתה (מי ששפך בטעות ≠ מי שזרק).

כ"ט ע"א

הסבר אביי — נתקל פושע ומפקיר נזקיו

משנה ב' • יחידה ח

סיכום לכתיבה על הלוח

אביי ממפה את המחלוקת — שני צירים ולא אחד:

1. אלא אמר אביי: בתרתי פליגי (בשניים נחלקו) — בשעת נפילה, ולאחר נפילה.
2. בשעת נפילה — בנתקל פושע: מר סבר נתקל פושע הוא (מי שנתקל — פושע, כי היה עליו להיזהר) ומר סבר לאו פושע הוא.
3. לאחר נפילה — במפקיר נזקיו: הכד כבר נשבר והחרסים מונחים — מר סבר מפקיר נזקיו חייב ומר סבר פטור.
4. וההוכחה: מדקתני תרתי — "הוחלק אחד במים או שלקה בחרסית" — שני המקרים הם שני הזמנים: במים = בשעת נפילה, בחרסית = לאחר נפילה.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מהם שני הצירים שאביי מזהה במחלוקת? **איתור**
2. הסבר את הסברה "נתקל פושע הוא" — ואת הסברה שכנגד. **הבנה**
3. מהו "מפקיר נזקיו"? צור דוגמה משלך (שאינה כד). **הבנה**
4. כיצד מדייק אביי מכפילות לשון המשנה ("במים... בחרסית") את שני הזמנים? **מבנה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

אלא אמר אביי בתרתי פליגי פליגי בשעת נפילה ופליגי לאחר נפילה פליגי בשעת נפילה בנתקל פושע מר סבר נתקל פושע הוא ומר סבר נתקל לאו פושע הוא

תשובון למורה

אלא אמר אביי: בתרתי פליגי — פליגי בשעת נפילה, ופליגי לאחר נפילה. פליגי בשעת נפילה — בנתקל פושע: מר סבר, נתקל פושע הוא; ומר סבר, נתקל לאו פושע הוא.

הסבר: "אלא אמר אביי" — מפנה בסוגיה (כלל 1 — נקודתיים). "מר סבר... ומר סבר..." — תבנית הצגת שני צדדים אנונימית ("מר" = החכם הזה): פסיק אחרי "סבר", נקודה-פסיק בין הצדדים. "בתרתי פליגי" — ביטוי מבני שכדאי להקפיד: הוא המפתח לכל הסוגיה.

נקודת קושי צפויה: "נתקל פושע" נשמע אכזרי לתלמידים ("מה, כל מי שנופל אשם?!"). לדייק: השאלה היא על מי מגלגלים נזק שנגרם לצד שלישי — לא האשמת הנופל עצמו. ואת שני הצירים חובה לצייר כטבלת 2×2 (שעת נפילה / אחריה $\times$ מ"מ / ר"י) — זו של יחידה ו' מורחבת. תלמיד עם הטבלה ביד ינווט בשלוש היחידות הבאות בקלות.

משנה ב' • יחידה ט

הברייטא: נשברה כדו ולא סילקה, נפלה גמלו ולא העמידה

כ"ט ע"א

סיכום לכתיבה על הלוח

הברייטא המקבילה למשנה — והתאמתה לשני הזמנים:

1. והתניא: נשברה כדו ולא סילקה (ולא פינה את השברים), נפלה גמלו ולא העמידה — רבי מאיר מחייב בהזיקן, וחכמים אומרים: פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.
2. הגמרא: ומדמתניתין בתרתי — ברייתא נמי בתרתי (כשם שהמשנה בשני זמנים, גם הברייטא).
3. אבל קשה: כדו — אפשר בשני הזמנים; גמלו — לאחר נפילה שייך (מפקיר נבלתו), אבל בשעת נפילה היכי משכחת לה? (איך ייתכן שנפילת הגמל עצמה תזיק בלי פשיעה?)
4. אמר רב אחא: כגון שעברה בנהר במקום מדרון (שרעתא דנהרא); והגמרא מעמידה: דאתקיל ואתקילה ביה גמלא — הוא נתקל, והגמל נתקל בו.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מהם שני המקרים בברייטא — ומה מוסיף מקרה הגמל על מקרה הכד? **איתור**
2. "פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים" — מה משמעות החיוב הזה? מי "גובה" אותו? **הבנה**
3. מה הקושי בהעמדת "נפלה גמלו" בשעת נפילה — וכיצד תירצה הגמרא? **הבנה** [אם יש דרך אחרת — פושע; אין דרך — אנוס; והועמד: נתקל הוא ונתקל בו הגמל]
4. "חייב בדיני שמים" — תן דוגמה מחייך למעשה שפטור בו "בבית משפט" אבל חייב במצפון. **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

והתניא נשברה כדו ולא סלקה נפלה גמלו ולא העמידה רבי מאיר מחייב בהזיקן וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים

תשובון למורה

והתניא: נשברה כדו ולא סלקה, נפלה גמלו ולא העמידה — רבי מאיר מחייב בהזיקן, וחכמים אומרים: פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים.

הסבר: "והתניא" — מונח 27 בתשובון: הבאת ברייתא (עיגול + נקודתיים). מבנה מחלוקת תנאים: שני המקרים בפסיק, קו מפריד לפני הדעות, "וחכמים אומרים" — נקודתיים (כלל 1). הצמד "פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים" — פסיק ביניהם: שני משפטי דין שונים על אותו אדם.

נקודת קושי צפויה: "חייב בדיני שמים" הוא מושג זהב חינוכי — יש רובד אחריות שמעל בית הדין: מה שאי אפשר לתבוע, עדיין חובה מוסרית להשיב. לעצור עליו גם על חשבון פרטי הגמל. ולמתקדמים: זו ההוכחה שהייתה חסרה ביחידה ז' — שאונס פטור גם בנזקין.

כ"ט ע"א – ע"ב

רבי אלעזר ורבי יוחנן — באיזה זמן מחלוקת?

משנה ב' • יחידה י

סיכום לכתובה על הלוח

שני אמוראי ארץ ישראל ממקמים את מחלוקת התנאים:

1. **רבי אלעזר אמר: בשעת נפילה מחלוקת.** ומקשה הגמרא: אבל לאחר נפילה מאי — דברי הכול פטור? והא איכא רבי מאיר דמחייב! דברי הכול חייב? והא איכא רבנן דפטרי!
2. התירוץ: מאי "בשעת נפילה" — אף בשעת נפילה, וקא משמע לן כדאביי (המחלוקת בשני הזמנים — כמו שמיפה אביי).
3. **ורבי יוחנן אמר: לאחר נפילה מחלוקת** — ובאותו מבנה בדיוק: מקשים משני הצדדים, ומתרצים: אף לאחר נפילה.
4. החידוש של רבי יוחנן: **מפקיר נזקיו דהכא** (שנוצרו באונס) — פטרו רבנן; אבל **מפקיר נזקיו דעלמא** — מחייבי (סתם מפקיר מכשול — חייב לכל הדעות).

שאלות לכתובה על הלוח

1. מה אמר רבי אלעזר ומה אמר רבי יוחנן — ובמה שניהם מסכימים אחרי התירוץ? **הבנה** [שניהם מתפרשים כ"אף" — והמחלוקת בשני הזמנים, כאביי]
2. שחזר את מבנה הקושיה הכפולה: "דברי הכול פטור? והא איכא... דברי הכול חייב? והא איכא..." **מבנה**
3. מה ההבדל בין "מפקיר נזקיו דהכא" ל"מפקיר נזקיו דעלמא"? **הבנה** [דהכא — אחרי אונס, פטור לרבנן; דעלמא — מפקיר סתם, חייב לכולם]

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

רבי אלעזר אמר בשעת נפילה מחלוקת אבל לאחר נפילה מאי דברי הכל פטור והא איכא רבי מאיר דמחייב אלא מאי דברי הכל חייב והא איכא רבנן דפטרי

תשובון למורה

רבי אלעזר אמר: בשעת נפילה מחלוקת. אבל לאחר נפילה מאי — דברי הכל פטור? והא איכא רבי מאיר דמחייב! אלא מאי — דברי הכל חייב? והא איכא רבנן דפטרי!

הסבר: כלל 1: "רבי אלעזר אמר" — נקודתיים. ואז תבנית "ממה נפשך" חוקרת: שתי אפשרויות, כל אחת בסימן שאלה — ושתייהן נדחות ב"והא איכא...!" (סימן קריאה). "אלא מאי" — מעבר לאפשרות השנייה. תבנית שחוזרת פעמיים ברצף בסוגיה — מי שפיסק את הראשונה יפסק את השנייה לבד.

נקודת קושי צפויה: היחידה טכנית — שני אמוראים שמתבררים כאומרים אותו דבר ("אף"). הסיפור הפדגוגי הוא דרך הלימוד: הגמרא לא מוותרת על אף ניסוח עד שנבחן משני צדדיו. למעשה זו חזרה כפולה על מפת אביי — לנצל לחיזוק הטבלה מיחידה ח' במקום ללמד כחומר חדש.

כ"ט ע"ב

המפקיר נזקיו

משנה ב' • יחידה יא

סיכום לכתובה על הלוח

המחלוקת האמוראית הגדולה של הפרק:

1. **איתמר: מפקיר נזקיו** (הפקיר מכשול שיצר ברה"ר) — **רבי יוחנן ורבי אלעזר: חד אמר חייב, וחד אמר פטור.**
2. **הצעה: לימא מאן דמחייב כרבי מאיר, ומאן דפטור כרבנן?** — והדחיה: **אליבא דרבי מאיר כולי עלמא לא פליגי; כי פליגי אליבא דרבנן:**
3. **המחייב אומר: אנא דאמרי אפילו לרבנן** — רבנן פטרו רק מפקיר נזקיו **שאחרי אונס**; אבל **מפקיר נזקיו דעלמא — מחייבי.**
4. **השאלה שנותרת: מי מהשניים הוא המחייב?** — ביחידה הבאה.

שאלות לכתובה על הלוח

1. מהי השאלה "מפקיר נזקיו" — ומי הצדדים במחלוקת? **איתור**
2. מדוע דוחה הגמרא את התלייה הפשוטה במחלוקת ר"מ ורבנן? **הבנה** [גם המחייב יכול לסבור כרבנן — שפטרו רק אחרי אונס]
3. הסבר את התבנית "אליבא ד... כולי עלמא לא פליגי, כי פליגי אליבא ד..." — מה היא עושה למחלוקת? **מבנה** [מצמצמת: מסמנת על בסיס איזו שיטה תנאית באמת נחלקו]

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

איתמר מפקיר נזקיו רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר חייב וחד אמר פטור לימא מאן דמחייב כרבי מאיר ומאן דפטור כרבנן

תשובון למורה

איתמר: מפקיר נזקיו — רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר: חייב, וחד אמר: פטור. לימא, מאן דמחייב — כרבי מאיר, ומאן דפטור — כרבנן?

הסבר: "איתמר" — מונח 5 (עיגול + נקודתיים). תבנית "**חד אמר... וחד אמר...**" — מחלוקת ששמות בעליה טרם שויכו: נקודתיים אחרי כל "אמר". "**לימא**" — "האם לומר?" — הצעת זיהוי שתיבחן (סימן שאלה בסופה). שלושת המונחים האלה יחד = פתיחה קלאסית של סוגיה אמוראית.

נקודת קושי צפויה: "חד אמר... וחד אמר..." בלי שמות מתסכל תלמידים ("אז מי אמר מה?!"). לגלות להם שזה בכוונה: הגמרא עצמה תנסה לזהות ביחידה הבאה ("תסתיים") — המתח הזה הוא מנוע הסוגיה. אפשר להפוך למשחק בלשי: לאסוף רמזים לפני שהגמרא חושפת.

משנה ב' • יחידה יב

מיהו האמורא המחייב במפקיר נזקיו?

כ"ט ע"ב

סיכום לכתיבה על הלוח

עבודת בילוש תלמודית — "תסתיים":

- 1. תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר חייב** (יוכח שרבי אלעזר הוא המחייב) — **דאמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל: שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הן ברשותו: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה.**
- 2. כלומר: גם דבר שאינו "שלו" משפטית** — התורה מחשיבה אותו כרכושו לעניין אחריות: בור שכרה ברה"ר (והופקר) — חייב עליו!
- 3. וכשמקשים סתירה מדברי רבי אלעזר במקום אחר (ההופך את הגלגל — "לא נתכוון לזכות בהן — פטור")** — יבואו התירוצים ביחידה הבאה.

שאלות לכתיבה על הלוח

- 1. מהי ראיית ה"תסתיים"** — איזו מימרה מסגירה שרבי אלעזר הוא המחייב? **הבנה**
- 2. מהם שני הדברים ש"אינן ברשותו ועשאו הכתוב כאילו הן ברשותו?"** הסבר כל אחד. **איתור** [בור ברה"ר (לעניין חיוב נזקיו) וחמץ משש שעות (לעניין כל יראה)]
- 3. מדוע חמץ בפסח "אינו ברשותו?" ולמה בכל זאת עובר עליו?** **הבנה** [אסור בהנאה ואינו שווה כלום — אך התורה החשיבה אותו שלו כדי לחייבו לבערו]
- 4. מה העיקרון המשותף: מתי "זה לא שלי" לא פוטר מאחריות?** **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר חייב דאמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הן ברשותו ואלו הן: בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה

תשובון למורה

תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר חייב — דאמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל: שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאו הכתוב כאילו הן ברשותו, ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה.

הסבר: "תסתיים" — מונח חדש: "יוכח מן הדברים" — זיהוי דובר אנונימי על פי מימרה אחרת שלו. **כלל 1:** שרשרת "אמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל" — נקודתיים, שני שמות בקו תחתון. "ואלו הן:" — נקודתיים לפני הרשימה, פסיק בין שני פריטיה.

נקודת קושי צפויה: מבנה "מספר שנאמר בכלל" (שני דברים... ואלו הן...) קל לזכירה — לנצל אותו למבחן. הקושי הרעיוני: איך התורה "מעניקה בעלות" למי שלא רוצה בה? התשובה החינוכית: אחריות אינה נגזרת מבעלות אלא מיצירת הסיכון. מי שיצר את הבור — הבור "שלו" לעניין תשלומיו, גם אם הפקירו אלף פעמים.

כ"ט ע"ב

תירוץ רב אשי — "כשהפכה לפחות משלושה"

משנה ב' • יחידה יג

סיכום לכתובה על הלוח

יישוב הסתירה בדעת רבי אלעזר — דרך משנת ההופך את הגלל:

1. הסתירה: במשנת ההופך את הגלל (זבל ברה"ר) אמר רבי אלעזר: לא נתכוון לזכות בו — פטור; אלמא מפקיר נזקיו פטור — היפך דבריו!
2. ניסיון רב אדא בר אהבה: שהחזירה למקומה — ונדחה במשל הבור: "מוצא בור מגולה וכיסהו וחזר וגילהו" — מעשה הראשון לא הסתלק.
3. אלא אמר רב אשי: כשהפכה לפחות משלושה (טפחים) — הגבהה נמוכה משלושה אינה "מעשה" (לבוד/לא הגביה) — ולכן רק אם נתכוון לזכות נעשה הגלל שלו וחייב.
4. וההכרח: אמר רבא: מתניתין קשיתיה — מאי אריא "הפך"? ליתני "הגביה"! אלא שמע מינה: כל "הפך" — למטה משלושה הוא.

שאלות לכתובה על הלוח

1. מהי הסתירה בדברי רבי אלעזר בין שתי הסוגיות? **הבנה**
2. מדוע נדחה תירוץ "שהחזירה למקומה"? הסבר את משל הבור המגולה. **הבנה**
3. מהו תירוץ רב אשי — ולמה דווקא "פחות משלושה" משנה את הדין? **הבנה** [פחות מג' אינו מעשה הגבהה — החיוב רק אם התכוון לזכות, שאז זה ממונן]
4. כיצד דייק רבא את התירוץ מלשון המשנה ("הפך" ולא "הגביה")? **מבנה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

אלא אמר רב אשי כשהפכה לפחות משלשה אמר רבא מתניתין קשיתיה מאי אריא הפך ליתני הגביה אלא שמע מינה כל הפך למטה משלשה הוא

תשובון למורה

אלא אמר רב אשי: כשהפכה לפחות משלשה. אמר רבא: מתניתין קשיתיה — מאי אריא "הפך"? ליתני "הגביה"! אלא שמע מינה: כל "הפך" — למטה משלשה הוא.

הסבר: "אלא אמר רב אשי" — התירוץ הסופי אחרי דחיות (נקודתיים). "מאי אריא" — "מדוע דווקא?" — דיוק לשון (סימן שאלה); "ליתני...!" — "שישנה כך!" (סימן קריאה); "שמע מינה" — מונח 2 בתשובון: הסקת המסקנה (נקודתיים). ציטוטי מילות המשנה — במירכאות.

נקודת קושי צפויה: "פחות משלושה טפחים" דורש רקע קצר על שיעור לבוד/הגבהה (כ-24 ס"מ — פחות מזה נחשב צמוד לקרקע). זו היחידה הטכנית ביותר בחוברת; לתלמידים מתקשים אפשר להסתפק בשורה התחתונה: רבי אלעזר לא סותר את עצמו — שם דיבר במקרה שאין בו מעשה. ולמתקדמים — הדיוק של רבא הוא פנינה של קריאה מדויקת.

כ"ט ע"ב – ל' ע"א

מפקיר נזקיו — ההכרעה

משנה ב' • יחידה יד

סיכום לכתיבה על הלוח

סגירת המעגל — הזיהוי מאושש וההלכה מוכרעת:

1. ומדרכי אלעזר אמר חייב — רבי יוחנן אמר פטור (משזוהה המחייב, ממילא זוהה הפוטר).
2. קושיה על רבי יוחנן: והתנן: המצניע את הקוץ ואת הזכוכית... והוזק בהן אחר — חייב בנזקו (משנתנו הבאה! והרי זה מפקיר נזקיו — וחייב!)
3. והתירוץ: ההיא — משום רבי ישמעאל היא (כשיטת רבו), לא קשיא: הא ידידה, הא דרביה — זו שיטתו שלו וזו שיטת רבו.
4. להלכה: נפסק כרבי אלעזר — מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה חייב (רמב"ם); היוצר מכשול אחראי לו גם אם "ויתר" עליו.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. כיצד נסגר זיהוי הדעות — מי המחייב ומי הפוטר? **איתור**
2. איזו קושיה עולה על רבי יוחנן ממשנת המצניע — וכיצד מיושבת? **הבנה** [המשנה כרבי ישמעאל רבו — הא ידידה הא דרביה]
3. "הא ידידה, הא דרביה" — הסבר את התירוץ: האם מותר לאמורא לחלוק על רבו? **חשיבה**
4. סכם את כל מהלך "מפקיר נזקיו" (יחידות י"א-י"ד) בתרשים אחד: מחלוקת ← זיהוי ← סתירה ← תירוץ ← הכרעה. **מבנה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

ומי אמר רבי יוחנן הכי והתנן המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר גדרו בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו לא קשיא הא ידידה הא דרביה

תשובון למורה

ומי אמר רבי יוחנן הכי? והתנן: המצניע את הקוץ ואת הזכוכית, והגודר גדרו בקוצים, וגדר שנפל לרשות הרבים, והוזק בהן אחר — חייב בנזקו! לא קשיא: הא ידידה, הא דרביה.

הסבר: "ומי אמר... הכי?" — תמיהה על אמורא מדבריו (סימן שאלה); "והתנן" — קושיה ממשנה (מונח 20 — עיגול!), מסתיימת בסימן קריאה. "לא קשיא: הא... הא..." — מונח 23 בתשובון: חלוקה בין שני מקורות (נקודתיים, פסיק בין ה"הא"-ים). קטע שכולו מונחי תשובון — מושלם לקראת מבחן.

נקודת קושי צפויה: "הא ידידה הא דרביה" פותח שאלה חינוכית עמוקה: רבי אלעזר מוסר את שיטת רבו רבי ישמעאל — ובעצמו סובר אחרת! מותר לתלמיד לחלוק על רבו — בכבוד, בכלים, ואחרי ששימש אותו (חיבור יפה לסוגיות כבוד הרב שנלמדו בקידושין, למי שלמד). וחשוב לסיים בהלכה הפסוקה — מפקיר נזקיו חייב — שהתלמידים לא יישארו "תלויים".

יחידות ההוראה — משנה ג'

משנה ג' • יחידה א

המזיק באמצעות רכוש שהונח ברשות הרבים

לי ע"א

סיכום לכתיבה על הלוח

המשנה השלישית — ארבעה מקרים של יוצרי מכשול:

1. השופך מים ברשות הרבים והוזק בהן אחר — חייב בנזקו.
2. המצניע את הקוץ ואת הזכוכית, והגודר את גדרו בקוצים, וגדר שנפל לרשות הרבים — והוזקו בהן אחרים, חייב בנזקו.
3. המכנה המשותף: כולם יצרו מפגע במרחב הציבורי — ואחריותם נמשכת כל עוד המפגע שם.
4. ובגמרא — אמר רב: לא שנו אלא דנטנפו כליו במים, אבל הוא עצמו פטור — קרקע עולם הזיקתו (החליק על הקרקע, לא על המים — והקרקע אינה של השופך).

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מנה את ארבעת המקרים במשנה. מה משותף לכולם? **איתור**
2. מה מגביל רב בדין השופך מים — ומהי הסברה "קרקע עולם הזיקתו"? **הבנה**
3. הגמרא מקשה על רב: "לא יהא אלא כרפשו!" (שיהיה כמו בוך שיצר!) — ומתרצת: "בדתמו מיא" (שכלו המים). הסבר. **הבנה** [כשנשארו מים — חייב כבור; החידוש כשנבלעו המים והקרקע נותרה חלקה]
4. שפכת מים במסדרון בית הספר ומישהו החליק — יישם את הסוגיה: מתי אתה חייב? **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

השופך מים ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר את גדרו בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והוזקו בהן אחרים חייב בנזקו

תשובון למורה

השופך מים ברשות הרבים, והוזק בהן אחר — חייב בנזקו. המצניע את הקוץ ואת הזכוכית, והגודר את גדרו בקוצים, וגדר שנפל לרשות הרבים, והוזקו בהן אחרים — חייב בנזקו.

הסבר: משנה בנויה שתי צלעות: דין יחיד (השופך) ← נקודה ← רשימת שלושה מקרים בפסיקים ← קו מפריד ← הדין המשותף. שימו לב לדקדוק המשנה: "חייב בנזקו" (יחיד) מול "חייב בנזקו" (רבים) — המשנה מדייקת בכינויים. תרגיל זיהוי רישא/סיפא קלאסי.

נקודת קושי צפויה: "קרקע עולם הזיקתו" — סברה עדינה: הנזק בא מהקרקע החלקה, והקרקע אינה ממונו של השופך. תלמידים יתקוממו ("אבל בגללו היא חלקה!") — וזו בדיוק נקודת המחלוקת עם שמואל בהמשך הסוגיה. לתת לתחושת הצדק שלהם מקום — היא מכוונת לשיטה החולקת.

לי ע"א

המצניע את הקוץ — מפריח ומצמצם

משנה ג' • יחידה ב

סיכום לכתובה על הלוח

מתי המצניע קוץ חייב? דיוק של רבי יוחנן:

1. אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא מפריח (הקוץ בולט לחלל רשות הרבים), אבל מצמצם — לא (הצמיד את הקוץ לכותל בתוך שטחו — פטור).
2. מאי טעמא פטור? אמר רב אחא בריה דרב איקא: לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים — ההולך שנדקר מקוץ צמוד לכותל פשע בעצמו.
3. העיקרון המוכר מפרקנו חוזר במהופך: ברשות הרבים אחריות המניח; בתוך תחומו — הנפגע הוא שסטה מדרך בני אדם.

שאלות לכתובה על הלוח

1. מה ההבדל בין "מפריח" ל"מצמצם" — ומה הדין בכל אחד? **איתור**
2. מהו נימוק הפטור במצמצם? **איתור** [אין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים]
3. השווה ליחידה ה' של משנה א' ("אין דרכן להתבונן בדרכים"): איך אותו סוג סברה עובד לשני הכיוונים? **מבנה** [הולכים לפי התנהגות סבירה: בדרך — אין מתבוננים (המניח אחראי); בכתלים — אין מתחככים (הנפגע אחראי)]
4. נסח את הכלל: היכן עובר גבול האחריות בין בעל המכשול להולך? **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

אמר רבי יוחנן לא שנו אלא מפריח אבל מצמצם לא מאי טעמא פטור אמר רב אחא בריה דרב איקא לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים

תשובון למורה

אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא מפריח, אבל מצמצם — לא. מאי טעמא פטור? אמר רב אחא בריה דרב איקא: לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים.

הסבר: כלל 1: שני "אמר" — נקודתיים. "לא שנו אלא" — תבנית אמוראית לצמצום משנה (כמו "הני מילי"): קו מפריד לפני הסייג. "מאי טעמא" — מונח 18 בתשובון (עיגול + סימן שאלה). והתשובה — הזהוד מדויק של הסברה מתחילת הפרק. סוגיה שסוגרת מעגל.

נקודת קושי צפויה: היחידה קצרה ויפה — ההזדמנות להראות לתלמידים שהפרק בנוי כקשת: נפתח ב"אין דרכן להתבונן בדרכים" ונסגר ב"אין דרכן להתחכך בכתלים". מי ששם לב לתקבולת — הבין שהגמרא היא יצירה ערוכה, לא אוסף מקרים. שווה לתת להם לגלות את ההקבלה לבד.

סיכום לכתיבה על הלוח

ברייתא: הקוצים בכותל — ומי חייב כשהכותל נסתר:

1. תנו רבנן: המצניע קוצותיו וזכוכיותיו לתוך כותל של חברו, ובא בעל הכותל וסתר כותלו ונפל לרשות הרבים והזיקו — חייב המצניע.
2. אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא בכותל רעוע (שעתיד להיסתר — המצניע היה צריך לצפות זאת), אבל בכותל בריא — המצניע פטור, וחייב בעל הכותל (שסתר בלי לפנות את מה שבתוכו).
3. העיקרון: האחריות הולכת אחרי מי שיכול היה לצפות את הנזק.

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מה המקרה בברייתא — ומי חייב לפי סתם הברייתא? **איתור**
 2. כיצד מחלק רבי יוחנן בין כותל רעוע לכותל בריא — ומה הסברה בכל צד? **הבנה**
 3. מדוע בכותל בריא עובר החיוב לבעל הכותל? מה הוא היה צריך לעשות? **הבנה** [הסותר כותל חייב לבדוק ולפנות — הוא יוצר המפגע בפועל]
 4. נסח את עקרון "הצפיות": מי מהשניים יכול היה לצפות את הנזק בכל תרחיש? **חשיבה**
- קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

תנו רבנן המצניע קוצותיו וזכוכיותיו לתוך כותל של חברו ובא בעל כותל וסתר כותלו ונפל לרשות הרבים והזיקו חייב המצניע אמר רבי יוחנן לא שנו אלא בכותל רעוע אבל בכותל בריא המצניע פטור וחייב בעל הכותל

תשובון למורה

תנו רבנן: המצניע קוצותיו וזכוכיותיו לתוך כותל של חברו, ובא בעל כותל וסתר כותלו, ונפל לרשות הרבים והזיקו — חייב המצניע. אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא בכותל רעוע, אבל בכותל בריא — המצניע פטור, וחייב בעל הכותל.

הסבר: "תנו רבנן" — עיגול ונקודתיים; שרשרת האירועים בברייתא מחולקת בפסיקים (הצנעה ← סתירה ← נפילה ← נזק) וקו מפריד לפני הדין. "לא שנו אלא... אבל..." — צמצום אמוראי, פעם שנייה ברצף: התלמידים כבר אמורים לפסק תבנית זו לבד.

נקודת קושי צפויה: מקרה מצוין ללימוד בזוגות (חברותא): כל זוג מסכם — בכל תרחיש, מה כל צד היה צריך לצפות? ואז לגלות שהחלוקה של רבי יוחנן היא בדיוק מפת הצפיות. אגב, זו גם הזדמנות לחזור על "תסתיים" מיחידה י"ב — הרי כאן רבי יוחנן עצמו מגביל חיובי מפגעים.

לי ע"א

המכסה בורו בדליו של חברו

משנה ג' • יחידה ד

סיכום לכתיבה על הלוח

מסקנת רבינא — "זאת אומרת":

1. **אמר רבינא, זאת אומרת** (מהברייתא הקודמת נובע): **המכסה בורו בדליו של חברו, ובא בעל דלי ונטל דליו — חייב בעל הבור** (הכיסוי "נעלם" לו — אבל הבור שלו, ואחריותו לוודא כיסוי אמיתי).
2. **פשיטא!** (הרי זה מובן מאליו — בדיוק כמו הכותל הבריא!)
3. **מהו דתימא:** התם בעל הכותל **לא ידע** מי הצניע — ולכן לא הודיעו; אבל הכא **ידע ליה** (בעל הדלי יודע של מי הבור) — **הוה ליה לאודועיה** (היה לו להודיעו, ואולי יתחייב) — **קא משמע לן** (בכל זאת: בעל הבור חייב).

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מהו דין המכסה בורו בדליו של חברו — ומדוע? **איתור**
2. מדוע הגמרא מקשה "פשיטא" — ממה זה כבר נובע? **הבנה** [מכותל בריא — הנוטל את שלו אינו חייב לצפות בשביל המזיק]
3. שחזר את שלוש חוליות התבנית: פשיטא — מהו דתימא — קא משמע לן (מונח 29 בתשובון!). **מבנה**
4. האם מוסרית היה ראוי שבעל הדלי יודיע? הבחן בין חובה משפטית לחובה מוסרית (זוכר את "חייב דיני שמים"?). **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

אמר רבינא זאת אומרת המכסה בורו בדליו של חברו ובא בעל דלי ונטל דליו חייב בעל הבור פשיטא מהו דתימא התם הוא דלא הוי ידע ליה דלודעיה אבל הכא דידע ליה הוה ליה לאודועיה קא משמע לן

תשובון למורה

אמר רבינא, זאת אומרת: המכסה בורו בדליו של חברו, ובא בעל דלי ונטל דליו — חייב בעל הבור. פשיטא! מהו דתימא: התם הוא דלא הוי ידע ליה — דלודעיה, אבל הכא דידע ליה — הוה ליה לאודועיה; קא משמע לן.

הסבר: חגיגת מונחי תשובון: "זאת אומרת" (28 — הסקה ממקור), "פשיטא" (29 — בסימן קריאה!), "מהו דתימא... קא משמע לן" (המבנה המלא מתוך מונח 29). לפסק עם התלמידים שלב-שלב לפי ההגדרות בתשובון — זו חזרה מושלמת למבחן על המונח המורכב ביותר ברשימה.

נקודת קושי צפויה: התבנית פשיטא/מהו-דתימא/קמ"ל מופיעה כאן בצורתה המלאה והקלאסית — בדיוק כפי שהיא מנוסחת בתשובון (מונח 29). זו יחידת התרגול הטובה ביותר למבנה הזה לקראת המבחן. הסברה עצמה (חובת היידוע) עדינה — להצניע אותה אם הזמן קצר, והעיקר התבנית.

היחידה החותמת את הפרק — מהנזיקין אל החסידות:

1. תנו רבנן: חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן, ומעמיקים להן שלושה טפחים — כדי שלא יעכב המחרישה (שגם המחרשה לא תעלה אותם לעולם).
2. וכך נהגו אמוראים: רב ששת שדי להו בנורא (השליך לאש); רבא שדי להו בדגלת (השליך לחידקל).
3. אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא — לקיים מילי דנזיקין (הרוצה להיות חסיד — יקיים דיני נזיקין!); רבא אמר: מילי דאבות; ואמרי לה: מילי דברכות.
4. המסר החותם: חסידות אמיתית מתחילה בזהירות בממון הזולת ובמרחב הציבורי — לא רק ב"עניינים שבין אדם למקום".

שאלות לכתיבה על הלוח

1. מה עשו חסידים הראשונים עם הקוצים — ולמה דווקא שלושה טפחים? **איתור**
2. כיצד קיימו רב ששת ורבא את אותו עיקרון בדרכים אחרות? **איתור**
3. מדוע דווקא "מילי דנזיקין" עושות אדם חסיד? מה מוסיפות הדעות "דאבות" ו"דברכות"? **חשיבה** [נזיקין — בין אדם לחברו בממון; אבות — מידות; ברכות — בין אדם למקום: שלוש קומות החסידות]
4. סכם את הפרק כולו במשפט אחד: מה למדת על אחריות האדם למרחב המשותף? **חשיבה**

קטע לפיסוק — המורה מעתיק ללוח, התלמיד מעתיק ומפסק

תנו רבנן חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקים להן שלושה טפחים כדי שלא יעכב המחרישה אמר רב יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין רבא אמר מילי דאבות ואמרי לה מילי דברכות

תשובון למורה

תנו רבנן: חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן, ומעמיקים להן שלושה טפחים, כדי שלא יעכב המחרישה. אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא — לקיים מילי דנזיקין. רבא אמר: מילי דאבות. ואמרי לה: מילי דברכות.

הסבר: קטע סיום שמפעיל הכול: "תנו רבנן" (עיגול+נקודתיים), פסיקים בין שלבי המעשה, "כדי ש..." — הטעם. **כלל 1:** שלוש דעות — נקודתיים אחרי כל "אמר", נקודה ביניהן; **"ואמרי לה"** — "ויש אומרים" בארמית. **כלל 2:** הבריייתא עברית, המימרות ארמית — מעברי השפה חדים. קטע מסכם מושלם לפיסוק עצמאי בסוף השנה.

נקודת קושי צפויה: לסיים את הפרק ברגש: אחרי חודשים של כדים, קוצים ובורות — הגמרא מרימה את המבט: כל הדינים האלה הם דרך לחסידות. כדאי לחתום בשאלה אישית: "מה ה'קוץ' שאתה יכול להצניע השבוע במרחב המשותף?" (כיסא בדרך, תיק במעבר, אופניים על המדרכה...). כשהלכה פוגשת חיים — היא נזכרת לתמיד.

מושגי יסוד בגמרא

מפתח מורה

מס'	מושג	הסבר
1	אלו ואלו דברי אלקים חיים	התורה ניתנה למשה רבינו כשהיא ניתנת לפרשנויות שונות. כשנחלקו חכמים בדבר מסוים, למרות שהלכה למעשה פוסקים כדעה אחת, יש חשיבות ללמוד גם את הדעה האחרת, וכולן נחשבות: "דברי אלקים חיים".
2	היקש	השוואה. לומדים הלכה המופיעה באופן מפורש ממצווה אחת למצווה אחרת, בגלל ששתי המצוות נמצאות ביחד באותו פסוק או בפסוקים סמוכים.
3	בנין אב	אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. התורה לא מביאה בכל מצווה את כל פרטי ההלכות השייכות אליה, אלא יש ללמוד ההלכה ממקומות דומים. המקום ממנו לומדים נקרא "אב", ובונים ממנו את אותה הלכה לכל מקום אחר שדומה לו. לכן המידה נקראת: "בניין אב".
4	גזרה שוה	אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. ניתן ללמוד הלכה ממקום אחד למקום שני, אם יש מילה זהה שחוזרת בשני הפסוקים.
5	גזרת הכתוב	דין תורה ללא טעם הידוע לנו.
6	מחלוקת	דעות שונות בין חכמים מהי ההלכה או מה טעמה.
7	ברייטא	רבי יהודה הנשיא ערך את ששת סדרי משנה, מתוך אלפי משניות. המשניות שנשארו מחוץ למשנה נקראות "ברייטות" ("ברא" בארמית — "חוץ"). כיוון שגם הברייטות נאמרו על ידי תנאים, יש להן סמכות דומה למשניות שנכנסו לששת סדרי משנה.
8	קל וחומר	אחת משלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן. במידה זו משווים בין שני עניינים, אחד חמור ואחד קל, לצורך הלכתי, בעיקר בשני הכיוונים: לימוד חמור מן הקל כדי להחמיר — אם בעניין קל יש דין חמור, כל שכן שדין זה יכול גם בעניין חמור; לימוד קל מן החמור כדי להקל — אם בעניין חמור יש דין קל, כל שכן שדין זה צריך להיות גם בעניין קל.

מס'	מושג	הסבר
9	פשט ודרש	שני רבדים בלימוד התורה הנלמדים במשנה: פשט — ביאור המשמעות הפשוטה של המילים. דרש — לימוד מתוך דיוק במילים ובאותיות מעבר למשמעותן הפשוטה.
10	דאורייתא	תרי"ג מצוות הכתובות בתורה נקראות "מצוות דאורייתא" (מהתורה).
11	דרבנן	במהלך הדורות הוסיפו חז"ל — "רבנן" — מצוות, גזירות ותקנות. חובה עלינו לשמור ולקיים הן את המצוות מדאורייתא והן את המצוות מדרבנן.
12	לכתחילה	כיצד היה ראוי לנהוג.
13	דיעבד	מילה בארמית שתרגומה הוא "אם עשה". ביטוי זה מופיע כאשר נעשה דבר שלא כפי דרישות ההלכה, ואז מורה לנו ההלכה מה עלינו לעשות כעת.
14	אסמכתא	פסוק שאינו המקור לדין, אלא סמך להלכה שמקורה בדברי חז"ל. הפסוק רומז להלכה זו.
15	חומרא וקולא	חומרא היא פסיקה שאוסרת ומחייבת; קולא היא פסיקה שמתירה ופוטרת.
16	סמכות חכמים	התורה ציוותה עלינו לשמוע בכל מה שחכמינו מפרשים, פוסקים, מתקנים וגוזרים.

מפתח מורה

מונחי הדיון

מס'	מונח	מה הוא מלמד
1	תא שמע (ת"ש)	פתיחה להבאת מקור מוסמך כדי לענות תשובה או הוכחה לשאלה או טענה שהובאה לפני כן.
2	שמע מינה (ש"מ)	ניסיון להסיק מסקנה מהמקור שצוטט, או קביעה שההוכחה אכן נכונה ומקובלת.
3	תנו רבנן	פתיחה להבאת ברייתא. (בריות הן מקורות תנאיים שלא נכללו בששת סדרי המשנה של רבי יהודה הנשיא.)
4	קשיא	קושיה או סתירה שהוצגה לפני כן ונשארת קשה, ללא פתרון.
5	איתמר	פתיחה למימרה אמוראית.
6	תניא כוותיה	לאחר שהובאה מחלוקת אמוראים או דברי אמורא ללא חולק, מביאה הגמרא סיוע מברייטא לדברי אחד האמוראים או לדברי שניהם.
7	שנאמר	הבאת ראיה מפסוק, בדרך כלל כחלק ממקור תנאי.
8	דתניא	הבאת ברייתא כתשובה לשאלת בירור, או כסיוע כדי להוכיח טיעון שהובא לפני כן.
9	אי בעית אימא	הצגת תשובה נוספת לשאלה או קושיה.
10	אמר קרא	הבאת מקור מן הפסוקים להלכה מסוימת, בתשובה לשאלה מהו מקור ההלכה או מהו הסבר טעמה.

מס'	מונח	מה הוא מלמד
11	והלכתא	הכרעת ההלכה בנושא הנידון בסוגיה.
12	היכי דמי	הגמרא שואלת מהו המקרה שבו עוסק המקור הנידון, כי הוא אינו ברור לחכמי הגמרא.
13	תיקו	לאחר שהועלו בעיה או ספק, והגמרא אינה מצליחה לפתור אותם, היא מסיימת את הסוגיה בהכרזת "תיקו" – תעמוד הבעיה ללא פתרון.
14	הכא במאי עסקינן	העמדת מקור תנאי או אמוראי במקרה מסוים (אוקימתא), כדי לתרץ קושיה או סתירה.
15	מנלן / מנא הני מילי	תנא או אמורא שואל מהו המקור לדין מסוים, ומיד בא המקור כתשובה.
16	תיובתא	לאחר הבאת מקור תנאי הנראה מערער את דברי אמורא, שואלים האם יש בו כדי לדחות את אותה דעה לגמרי. כשמבנה המשפט הוא "תיובתא ד[שם חכם]? תיובתא" – קובעת הגמרא שאכן דברי האמורא נדחו מפני המקור התנאי.
17	מאי טעמא	שואלים מהו הטעם – הסיבה לדין או לדעה מסוימת.
18	איכא דאמרי	הבאת גרסה שונה של דברים שנאמרו: או גרסה שונה של תשובה/מימרה, או גרסה שונה של הדיון כולו.
19	והא תנן	הצגת סתירה בין מקור תנאי לבין משנה, או קושיה על דברי אמורא ממשנה.
20	מאי נפקא מינה	שאלה המבררת מהי ההשלכה ההלכתית של טענה הנראית עיונית בלבד, ללא השלכה מעשית.
21	ורמינהו	פתיחה להצגת סתירה בין מקור אחד לבין מקור אחר שסמכותו שווה (בדרך כלל בין שני מקורות תנאיים).

מס'	מונח	מה הוא מלמד
22	לא קשיא, הא... הא...	משפט הקדמה ופתיחה לתשובת אוקימתא — העמדת המקורות בשני מקרים שונים או בשתי דעות תנאים שונות.
23	תלמוד לומר (ת"ל)	סגנון של מקורות תנאיים ללמד דין מסוים דרך שאלה ותשובה. כשמביאים פסוק כתשובה, היא פותחת ב"תלמוד לומר:....".
24	הני מילי	הגמרא מצמצמת את היקף הדין שנאמר לעיל. לפעמים הצמצום נועד ליישב קושיה או סתירה.
25	אדרבה	דחיית טענה או דברים שנאמרו, בטענה שהפך הדברים סביר יותר.
26	והתניא	הבאת ברייתא, לרוב כדי להקשות.
27	זאת אומרת	פתיחה לדברי אמוראים המסיקים מסקנה הלכתית מדברי תנאים או מדברי אמוראים ראשונים.
28	פשיטא	פתיחה לשאלה מה היה הצורך לכתוב דין המובן מאליו. הביטוי המלא: "פשיטא! מאי למימרא?!". לרוב המבנה: פשיטא! → לא צריכא ד[מקרה מסוים] → מהו דתימא [היית עלול לחשוב בטעות] → קמ"ל [לכן משמיע לנו הדין].
29	אמר מר	פתיחה לציטוט ממשנה, ברייתא או מימרא שהובאה לפני כן דרך אגב, ועכשיו מובאת לעיון עיקרי.
30	צריכי	תשובה לשאלה מדוע היה צורך לכתוב את ההלכה בשני מקרים דומים, או ללמד אותה בשני פסוקים.
31	הוה אמינא	חלק מתשובה, הבא להסביר את הצורך במקרה או בלשון מסוימים שנזכרו במקור. מסביר את הטעות שהייתה עלולה להיאמר ללא אמירת הדין במקרה זה.
32	איתיביה	פתיחה לקושיה שאמורא מקשה על אמורא אחר ממקור תנאי.

רקע למורה

תנאים ואמוראים

כלל אצבע: לשם **תנא** קודם לרוב "רבי"; לשם **אמורא** קודם "רב". התלמידים נדרשים רק **להבחין** בין תנא לאמורא — שורות הרקע למורה, להעשרת השיעור.

תנאים

מגדולי תלמידי רבן יוחנן בן זכאי בדור יבנה; רבו כינהו "בור סוד שאינו מאבד טיפה" על זיכרונם המופלא.	רבי אליעזר בן הורקנוס
חכם וכהן מיוחס בדור יבנה; נתמנה לנשיאות בגיל צעיר — "הרי אני כבן שבעים שנה".	רבי אלעזר בן עזריה
נשיא ישראל ביבנה אחרי חורבן הבית, מצאצאי הלל; פעל לאחד את ההלכה — "לעשות תורה אחת לישראל".	רבן גמליאל
נשיא ישראל בסוף ימי הבית השני; עלה מבבל, ומפורסם בענוותנותו — "מה ששנא עליך, אל תעשה לחברך".	הלל
מעשרת הרוגי מלכות; נשרף על קידוש השם כשהוא כרוך בספר תורה, על שהרכיץ תורה ברבים.	רבי חנינא בן תרדיון
חכם וכהן בדור יבנה, חברם של רבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה; מפורסם בהידורו במצוות כיבוד אם.	רבי טרפון
מגדולי תלמידי רבי עקיבא; "רבי יהודה" סתם במשנה ובברייתא, וכוונה "ראש המדברים בכל מקום".	רבי יהודה בר אילעאי
עורך המשנה ונשיא ישראל; נקרא בקיצור "רבי" ומכונה "רבינו הקדוש".	רבי יהודה הנשיא
מנהיג הדור בשעת חורבן הבית; הציל את עולם התורה בבקשתו — "תן לי יבנה וחכמיה".	רבן יוחנן בן זכאי
בעל שלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן; בר הפלוגתא הקבוע של רבי עקיבא בדרכי לימוד התורה.	רבי ישמעאל
מגדולי תלמידי רבי עקיבא; משנה שלא נזכר בה שם אומרה ("סתם משנה") — היא לפי שיטתו.	רבי מאיר
החל ללמוד תורה בגיל ארבעים ונעשה גדול חכמי ישראל; מסר נפשו על קידוש השם בעשרת הרוגי מלכות.	רבי עקיבא
אב בית הדין ובן מחלוקתו של הלל; "בית שמאי" נקראים על שמו. אמר: "אמור מעט ועשה הרבה".	שמאי
מתלמידי רבי עקיבא; הסתתר עם בנו במערה מפני הרומאים שלוש עשרה שנה. יום ההילולא שלו — ל"ג בעומר.	רבי שמעון בן יוחאי

● אמוראים

אביי	אמורא בבלי, ראש ישיבת פומבדיתא; התייחס בילדותו וגדל אצל דודו רבה. מחלוקתיו עם רבא — "הוויות דאביי ורבא".
רב אשי	עורך התלמוד הבבלי (יחד עם רבינא); עמד בראש ישיבת סורא כשישים שנה.
רב הונא	אמורא בבלי, תלמידו המובהק של רב וראש ישיבת סורא; בצעירותו היה עני וחי מיגיע כפיו.
רב חסדא	אמורא בבלי וכהן, מראשי ישיבת סורא; האריך ימים והעמיד תלמידים רבים.
רבי יוחנן	גדול אמוראי ארץ ישראל, ראש הישיבה בטבריה; על תורתו מיוסד התלמוד הירושלמי. בילדותו זכה עוד לראות את רבי יהודה הנשיא.
רב כהנא	אמורא בבלי מתלמידי רב; עלה לארץ ישראל ולמד לפני רבי יוחנן.
רב נחמן	אמורא בבלי, דיין בנהרדעא וחתן בית ריש גלותא; מומחה בדיני ממונות — "הלכתא כרב נחמן בדיני".
רב פפא	אמורא בבלי מתלמידי אביי ורבא; ייסד ישיבה בעיר נרש, והתפרנס ממסחר והצליח בו.
רב	רב אבא אריכא — גדול אמוראי בכל דור הראשון; למד אצל רבי יהודה הנשיא, ירד לבבל וייסד את ישיבת סורא.
רבא	אמורא בבלי, ראש ישיבת מחוזא; בר מחלוקתו הקבוע של אביי — וכמעט בכל מחלוקותיהם נפסקה הלכה כמותו.
רבה	רבה בר נחמני, ראש ישיבת פומבדיתא; דודו ומגדלו של אביי, וכונה "עוקר הרים" על חריפותו.
ריש לקיש	רבי שמעון בן לקיש; בצעירותו התרחק מעולם התורה, וחזר בתשובה בהשפעת רבי יוחנן — גיסו ובר מחלוקתו הקבוע.
שמואל	בן דורו ובר מחלוקתו של רב, ראש ישיבת נהרדעא; חכם גם ברפואה ובאסטרונומיה, והלכה כמותו בדיני ממונות.
רב ששת	אמורא בבלי; היה סגי נהור (עיוור), ונודע בבקיאותו העצומה במשניות ובבריות.

כתב רש"י

רש"י (רבי שלמה יצחקי) לא כתב בכתב הזה... זהו כתב שבו הדפיסו המדפיסים הראשונים את פירוש, וכך הוא נקרא עד היום "כתב רש"י". בדף הגמרא: פירוש רש"י בצד הפנימי, ותוספות בצד החיצוני — שניהם בכתב רש"י.

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ	ך	ל	מ
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ	ך	ל	מ
ם	נ	ן	ס	ע	פ	ף	צ	ץ	ק	ר	ש	ת	
ס	נ	ן	ס	ע	פ	ף	צ	ץ	ק	ר	ש	ת	

● תרגול כתב רש"י:

ושצרה פטור – בגמרא מפרש טעמא

ואם הוזק זה – הנתקל

בעל החצית חייב – מפרש בגמ'

כך בנוי כל רש"י: **דיבור המתחיל** (ד"ה) — ציטוט קצר מהגמרא, אחריו קו מפריד, ואז הפירוש. זהו רש"י על המשנה הפותחת של פרקנו — שימו לב: על שני דינים רש"י מפנה אותנו לגמרא ("בגמרא מפרש") — כי המשנה עצמה לא נימקה!

פתרון

תרגול פענוח כתב רש"י

1 המניח את הכד ברשות הרבים וצא אחר ונתקל בה ושברה – פטור

המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה - פטור

2 ואם הוזק בה – בעל החבית חייב בנזקו

ואם הוזק בה - בעל החבית חייב בנזקו

3 פתח בכד וסיים בחבית – דיוק הגמרא בלשון המשנה

פתח בכד וסיים בחבית - דיוק הגמרא בלשון המשנה

4 היינו כד היינו חבית – למאי נפקא מינה למקח וממכר

היינו כד היינו חבית - למאי נפקא מינה למקח וממכר

5 נתקל פושע הוא – מר סבר פושע הוא ומר סבר לאו פושע הוא

נתקל פושע הוא - מר סבר פושע הוא ומר סבר לאו פושע הוא

6 מפקיר נזקיו – מר סבר חייב ומר סבר פטור

מפקיר נזקיו - מר סבר חייב ומר סבר פטור

7 פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים

פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים

8 ומודים חכמים לרבי מאיר באבנו סכיננו ומשאנו שהניחן בראש גגו

ומודים חכמים לרבי מאיר באבנו סכיננו ומשאנו שהניחן בראש גגו

9 השופך מים ברשות הרבים והוזק בהן אחר – חייב בנזקו

השופך מים ברשות הרבים והוזק בהן אחר - חייב בנזקו

10 קרקע עולם הזיקתו – הקרקע הזיקה אותו ולא המים

קרקע עולם הזיקתו - הקרקע הזיקה אותו ולא המים

11 המלניע את הקוץ ואת הזכוכית והוזקו בהן אחרים – חייב בנזקן

המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והוזקו בהן אחרים - חייב בנזקן

12 לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים

לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים

13 כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן – בימות הגשמים יש להם רשות

כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן - בימות הגשמים יש להם רשות

14 ואף על פי שברשות – אם הזיקו חייבין לשלם

ואף על פי שברשות - אם הזיקו חייבין לשלם

15 חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן

חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן

16 ומעמיקים להן שלשה טפחים – כדי שלא יעכב המחרשה

ומעמיקים להן שלשה טפחים - כדי שלא יעכב המחרשה

17 לא שנו אלא בכותל רעוע אבל בכותל בריא – המצניע פטור

לא שנו אלא בכותל רעוע אבל בכותל בריא - המצניע פטור

18 האי מאן דבעי למהוי חסידא – לקיים מילי דנזיקין

האי מאן דבעי למהוי חסידא - לקיים מילי דנזיקין